

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Darabos-utca 33. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor tanárhoz** (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A debreceni egyház.

Türelemmel vártuk „a városi nagy egyházak sorsa” című cikksorozat befejezését. Most mikor a lap utolsó számában más tanár úr vette fel ellenünk a tollat, azt hisszük, hogy dr. Ferenczy Gyula úr bevégezte cikksorozatát. Elérkezett tehát az idő, sőt egyházunk tagjai és a lap olvasó közönsége iránti tiszteletünk kötelez is, hogy az oly szenvedélyvel vitatott ügyben mi is nyilatkozzunk.

Tollharcba azonban most se bocsátkozunk. A cikksorozatban szétszórva elhelyezett reánk lelkészekre vonatkozó személyeskedésekre nem válaszolunk. Szóharc helyett tetteket beszélünk. A debreceni egyház helyzetét tárjuk fel, úgy a mint fejlődött az 1881—2-diki zsinattól máig. Ily módon óhajtjuk a nagy közönségnek lehetővé tenni, hogy az oly különböző indokokból napirendre hozott és vitatott ügyben tisztán lásson és alapos véleményt alkothasson önmagának.

Az 1881—2-diki zsinat által alkotott egyházi törvények szentesítése után a debreceni egyház lelkészi kara azonnal felismerte egyházaink szervezésében a nagy változást és e nagy változából eredő azon következményeket, mely következményekkel a debreceni egyháznak kellő időben és jól felfogott érdekében elszámolni kell. Ily célból tartott értekezleteken megbeszélte és megvitatta a szentesített törvények életbe léptetése után csakhamar elkészítette az 1883-dik év nov. 12-én kelt azon „Emlékirat”-át, melyet az egyház presbiteri gyűléséhez benyújtott, mely a presbiteri gyűlés által elfogadtatván, a debreceni egyház szervezkedésének azon idő óta alapja és irányítója lett. Ezen emlékiratból betű szerint közöljük a most vitatott kérdés megvilágítására szolgáló következő részleteket:

Emlékirat. Mi alólirottak, mint a debreceni ev. ref. egyháznak ez idő szerinti lelki-

pásztorai, úgy egyházaink beléletének terén, mint a múlt évben hozott és szentesített zsinati törvény rendeleteinek végrehajtása közben szervezett tapasztalataink által indítatva, elérkezettnek tartjuk az időt, mikor egyházunknak úgy lelkipásztori kiszolgálása és gondozása, mint igazgatása tárgyában, indítványunkat a nagytiszteletű és tekintetes Egyháztanács eleibe terjeszteni s emlékiratunkat a mélyentisztelt Gyülekezet összes tagjainak figyelmébe ajánlani halaszthatatlan kötelességünk.

Nincs egyházunknak oly tagja ki ne tudná, hogy városunk piacán levő két templomunk és a városnak szélén épített ispotályi templom, messze távolban vannak azon nagy számú egyháztagoktól, kik a Cegléd és Csapó-utcai külvárosokon laknak, kiknek lélekszáma ma már több ezerre megy. Minden egyháztag előtt ösmeretek, a közegészséget veszélyeztető, a vallásos kegyelet emelésére pedig éppen ném alkalmas azon végtiszlességtételek, melyeket azon külvárosok lakói, templom nem létében, sokszor az eső és vihar, vagy szenvedhetlen téli hideg dacára, udvaraikon vagy éppen a zajos utcán tartatni kénytelenek.

Azon kényszer helyzet pedig, sem nem helyes, sem egyházunk magasztos rendeltetésével meg nem egyeztethető, mely szerint ezen távol városrészek lakói gyermekeiket keresztes végett azok egészségének, sőt életének veszélyeztetésével, még zord időben is, a messze távol lévő templomokba felküldeni kénytelenek: addig önmaguk — minden lelkipásztori gondozás jelen viszonyok közt lehetetlen lévén — kitétetve vannak, nemcsak a napjainkban uralkodó vallás iránti közönyösség és támadható ál-próféták által hitőkbeni megpróbáltatás lehető kísértéseinek; de sőt hitőkben el is tántorodhatnak, vagy éppen a lelket ölö hitetlenségnek áldozataul eshetnek.

* * *

Indítványozzuk, hogy a Cegléd-utcán és Csapó-utcán a Szarvas-piacon egy-egy templom építtessék, a most tényleg fennálló öt lelkészi állomáshoz az épülendő két templom mellett két új lelkészi állomás állíttassék, mely állomás az egyház szavazatra jogosult összes tagjainak törvény szerinti választása útján betöltetnék.

Egy-egy lelkésznek évi díjazása 2000 frt lenne, a mely összeg mintegy 400 frttal lenne több a lelkészek jelenlegi évi jövedelménél, minthogy az eddig négy lelkész közt megosztott stolare és kiadványokérti jövedelem, ezentúl 7 lelkész közt oszlanék meg s ugyanezen jövedelemből díjaztatnék az anyakönyveknek központi kezelése és vezetése is.

Az ekként alakuló 7 lelkészi állomás egymással egyenjogúvá tétessék s a lelképásztori gondozás teljesíthetése végett mindenik lelkészi állomás körül egy-egy parochialis kör alakíttatnék.

Ezen parochialis körök azonban nem szüntetnék meg az egyház egységét, de sőt minden templom, mint köztulajdon, a hívek tetszés szerinti szabad használatára tartatnék fenn s a nagy és kis templomban az eddigi szolgálati rend fent maradna.

Ugyancsak az egyház kívánt egységének biztosítása és megőrzése végett az alapítványi és más tüke pénzek, úgyszintén a közbirtokok jövedelmei ezentúl is együtt és egy közpénztárban kezeltetnének. Ide folynék be a parochialis körökből minden egyházi adó s minden fizetéseket ezen pénztár teljesítene.

Az anyakönyvek vezetése szintén egységes lenne.

* * *

Egyházkormányzati tekintetből mind a 7 parochia mellett egy-egy szűkebb jog körrel felruházott presbiterium alakíttatnék, oly módon, hogy az E. T. 23. §-a értelmében, a mintegy 5000 lelket számlálendő paróchiákhoz, az egyház választásra jogosított összes tagjai által, 26—26 presbiter választatnék.

A paróchiák mellett levő ezen presbyteriumok az illető lelkész és egy általuk saját kebelükből választott gondnok elnöklete alatt következő jogkörrel bírnának:

1. Az azon parochialis körben lakozók vallásos és erkölcsi életére felvigyázni s a vallásosság és közkerkölciség hanyatlását, mind egyeseknél, mind családoknál célszerű egyházi eszközökkel erélyesen meggátolni; ennél fogva a törvény értelmében az egyházfegyelmet gyakorolni.

2. Örködni a felett, hogy a templomi közönséges isteni tiszteleten, mint szintén a keresztelesek, úrvacsoraosztás, confirmatiók, esketések,

temetések s bármely egyházi ünnepélyek alkalmával, a parochialis kör tagja részéről, mindenek egyházi törvényeink szerint, díszesen és jó renddel történjenek; a templomok egyházi célokra kívül más célra ne használtassanak; azokra, valamint a tornyokra, lelkészi lakokra és iskolai épületekre semmiféle politikai párt jelvények fel ne tűzessenek.

3. Felügyelni, hogy vasárnapot és saját ünnepeinket a parochialis kör tagjai híven és illendően megtartsák.

4. Felvigyázni arra, hogy egyházunknak azon parochialis körben fekvő iskoláiban mind általában a közoktatás, mind különösen a vallásos és erkölcsi nevelés folytonosan jó karban legyen és hogy az azon körben levő iskolaköteles gyermekek oktatás nélkül ne maradjanak.

5. Az egyházi adózók azon parochialis körbeni összeíratása, az adónak kivetése és az Egyháztanács általi megerősítés után behajtása és a közpénztárba beszolgáltatása.

6. Az azon körből „egyházi árvák“-úl felvett szegény tanulók gondozása s az árváknak felvételre ajánlása.

7. Az ispotályi szegényházba felvételért folyamodók kérvényében foglalt indokoknak megvizsgálása és szabályszerű igazolása.

8. A presbyteri közgyűlés hozzá áttett határozatainak végrehajtása.

A parochialis körökben működő ezen presbyteriumok összesen 182-en az E. T. 22. §-ában megnevezett hivatalnokokkal együtt alkotnák a presbyterium közgyűlését s a szentesített egyházi törvények és az eddigi gyakorlat szerint ők intéznék az egységében meg nem támadható egyháznak mind azon ügyeit, melyek a fentebbi pontok alatt nem foglaltatnak: míg az azon pontokban elsorolt ügyeket illetőleg felebb viteli hatóságot képeznének.

Ily módon hisszük mi, az egyháztagoknak újabb terheltetése, az egyház tüke vagyonának s megőrzendő egységének megtámadtatása nélkül, egyházunknak szükséges szervezését, rázkódtatás nélkül átvihetőnek. Ekként gondoljuk az első és biztos lépést megtehetőnek, több egyháztagok azon régi vágyának valószínűsítésére is, hogy a debreceni egyház egy külön egyházmegyét alkot-hasson.

Kelt Debrecenben, az 1883-dik év, november hó 12-ik napján tartott lelkészi értekezletünkben.

Révész Bálint,
Könyves Tóth Mihály,
Némethy Lajos,
Kiss Albert,
Könyves Tóth Kálmán.

Ez azon emlékirat, mely azon idő óta, mikor a presbyterium által elfogadtatott, a debreceni egyház szervezkedésének alapja és irányítója. Cikksorozatában erről írja, mert másról nem írhatja, Dr. Ferenczy Gyula úr, hogy „a debreceni felúton megálló parochiális körök eszméje, a debreceni lelkészek fizetésének fel-emelését volt hivatva indokolni és a szükséges erkölcsi alappal ellátni“. Nagy és igazságtalan vád, a mely ellen első sorban tiltakozunk mi, kik az emlékiratot aláírtak közül életben vagyunk, de velünk együtt tiltakozik mindenki, ki az elhalt Révész Bálint és Könyves Tóth Mihály emlékezetét kegyelettel őrzi és tiszteletben tarja. Azonban ezen nagy és igazságtalan vád ellen, bizonyosságot tesznek mindazok az alkotások is, melyeket az 1884-dik év óta eltelt 16 esztendő alatt, a debreceni egyház presbyteriuma és lelkészi kara, azon Emlékiratban foglalt szervezkedés megvalósítására végrehajtott és létesített.

Az 1884-től 1890-ig lefolyt 6 év alatt, a szervezkedés előkészítésére, a debreceni egyház presbyteriuma, erőfeszített munkát végzett. Elsőben is felépített a cegléd-utcai, mai elnevezés szerint Kossuth-utcai templom. Ezen templom a hívek adományaiból felszereltetett, s a kegyes adományokról szóló kimutatás az 1887. nov. 13-án tartott presbyteri ülésből közzé tétetett. Ezt követve az egyháznak dűledező „Consistoriális ház“-a helyett felépített, a szervezkedés szerint szükséges egyházi hivatalok helyiségeit és a presbyterium gyűléstermét magában foglaló nagy épület. A Kossuth-utcai templom mellett a szervezkedés szerint szükséges új paróchia részére telek vásároltatott. Ezen a telken az új lelkészi lakás felépített. A lelkészi lakás építésének befejezését be sem várva, már azt megelőzőleg a hatodik lelkészi állomás szervezetett és betöltetett.

Az emlékiratban foglalt szervezkedés ily munkájában találta egyházunkat az 1890-dik év, mikor az 1891-diki zsinat előmunkálatai országosan megkezdődtek.

Mínthogy dr. Ferenczy Gyula úr cikksorozatában azt írja, hogy „Debrecen régi fényes múltját tagadnák meg a debreceni egyház vezetői, ha Debrecen, a különben tekintélyes és kétségtelenül jelesen kormányzott vidéki egyházmegye fenhatóságának alá juttatnák! és . . . erőszakkal falusi községgé süllyesztenék“.

„Ez öngyilkos politikát, az egyházkerület végzésével, a törvénnyel szeretik megokolni“.

„Nagy tévedés és igazságtalanság“.

„A hiba teljesen a nagy történelmi múlttal bíró gyülekezet vezetőire és bizonyos te-

kintetben a sajátságosan alakult viszonyokra esik vissza“.

„Elmulasztották az egyház alkotmányát idejében kifejteni és *elmulasztották a külön szervezetet az egyházi alkotmány nagy telekkönyvének készítésekor* az egyetemes ref. egyházi érdekekkel kiegyeztetni és azt *törvénybe igtatni“.*

Dr. Ferenczy Gyula úrnak ezen ítékezése is, mint az e tárgyban történtek bizonyítják, „nagy tévedés és igazságtalanság“. Ugyanis,

az 1890-dik évben atig indult meg a mozgalom s még a hivatalos közegek által meg sem kezdetett az 1891-diki zsinat előmunkálatainak készítése, mikor a debreceni egyház ügynevezett „vezetői“, elkészítették „a külön szervezet“, ily cím alatt: „Javaslat a debreceni egyházban tervezett lelkészi-parochiális-körök felállításával kapcsolatos szervezetről“. Ezen javaslatot kinyomatták s a 26. lapra terjedő s először még 1890-ben kinyomatott példányokat nemcsak az egyház és egyházmegye, hanem az egyházkerület és később a zsinat egyes tagjai közt is kiosztották.

Hosszúra nyúlnék nyilatkozatunk, ha e „Javaslat“-ot részletesen ismertetnők. Csak annyit jegyzünk meg, hogy a fentebb közölt Emlékiratban lefektetett elvek vannak e javaslatban részletesen kifejtve és alkalmazva.

Nem tudjuk megérteni miképpen vádolhatja Dr. Ferenczy Gyula úr az egyház vezetőit azzal, hogy „elmulasztották a külön szervezetet az egyházi alkotmány nagy telekkönyvének elkészítésekor törvénybe igtatni“. Hiszen ily joga sem a debreceni egyháznak, sem ezen egyház vezetőinek nem volt és nem is lesz. Ily joga csakis a zsinatnak van.

De nem mulasztották el az egyház azon vezetői alkotmányos úton és törvényes eszközökkel megtenni mindazt, a mit tehettek, hogy a javaslatban foglalt azon külön szervezet, az egyházi törvények alkotásakor, a zsinat tagjai által figyelembe vétessenek és törvénybe igtassanak.

Mikor a zsinati előkészítő bizottságnak 1891 máj. 4—10. napjain Budapesten tartott üléseiből a „Törvény javaslat“ kibocsáttatott és igen kevés szamu példányban szét osztatott: azon értekezlet, mely az egyházkerület számos egyházi és világi férfiai által e tárgyban tartatott, elkészítette azon munkálatát, melynek címe volt: „Nézetek és javaslatok a zsinati előmunkálatok felett.“ Ezen munkálat alapján készült egy „Külön lenyomat a szatmári ev. ref. egyházmegyének a zsinati törvényjavaslatra vonatkozó határozatáról. Ezen „külön lenyomat“ minden egyházmegye

részére kellő időben megküldetett, az egyházmegyei gyűlések által tárgyalatott és egyházkerületünk egyházmegyéinek többsége által elfogadtatott. Ezen „külön lenyomat“ 5-dik lapjában, 9. szám alatt, ott található a cikk sorozat írója, a debreceni egyház külön szervezetére vonatkozó azon módosítást, melylyel az egyházmegyékről szóló és a mai vitás helyzetet okozó 35-dik §. lett volna megtoldandó.

A zsinat 1892. évi március 9-én tartott X-dik ülésében, Bernáth Elemér zsinati képviselő nyújtotta be azon módosítást és az a zsinati jegyzőkönyv 87-dik lapján 114. sz. a. olvasható.

A zsinati napló 304—309. lapjain található feljegyzés szerint, ezen módosítás ellen felszólalatak Beöthy Zsigmond és gr. Dégenfeld József. Ezt követve Kiss Albert a módosítványnak az alkotmányozó bizottsághoz utasítását indítványozza. Azonban Szilágyi Benő, Szász Károly, Tisza Kálmán, Lengyel Imre felszólalásai és Bernáth Elemér záró beszéde után úgy a módosítás, mint az indítvány szavazat többséggel mellőztetett s a 35-dik §. változatlanul elfogadtatott.

Ime tehát tények bizonyítják, hogy a debreceni egyház és annak vezetői nem mulasztották el kötelességük teljesítését, sőt szervezetök védelmére és biztosítására megtették mindazt, a mit alkotmányos uton és törvényes eszközökkel megtehettek.

Az azonban tagadhatatlan, hogy a zsinati többségnek jelzett eljárása, a debreceni egyház szervezkedésének folytatására zavarólag hatott és a presbyterium tagjai közül sokakat elkedvetlenített. De azért a megkezdett munka nem maradt félben, sőt a szervezkedés tovább folytatott.

Mindjárt a zsinatot követő 1893-dik év febr. 18-án, a presbyterium újból tárgyalta a „Javaslat“ ügyét s azt ugyan ez évi 124. sz. a. kelt végzése folytán a püspök urhoz felterjesztette, azzal a kérelemmel, hogy az egyházi törvények értelmében való további tárgyalás folyamata megindíttassék. A tárgyalás meg is indult és az egyházmegyei közgyűlés által elfoglalt álláspont miatt több felterjesztés vált szükségessé. A „debreceni Protestáns Lap“ hasábjain akkor is több cikk jelent meg a debreceni egyház ellen. Azon cikkeket így egyes tanár urak és pedig az egyházmegye által elfoglalt álláspont védelmére irták. **Feltűnő különbség különösen az, hogy akkor a mostnival ellentétes állást foglaltak el.** Az idő változik és az emberek is változnak.

Az egyházmegyével akkor folytatott hosszas vitának és tárgyalásnak részletes leírásába nem bocsátkozunk. Csak azt emlitjük meg, hogy azon tárgyalások alapján oly megállapodás jött létre

az egyház és az egyházmegye közt, mely megállapodásról azt reméltük, hogy az, ha nem is állandó, de tartós leendő s legalább a közelgető zsinattartás idejéig lehetővé teszi a békés együtt maradást és zavartalan fejlődést.

Ezen reményben folytattuk a szervezkedés munkáját, még mindig következetesen és így az Emlékiratban lefektetett elvek alapján. 1893. aug. 26-án kelt azon szabályjavaslat, mely a debreceni ev. ref. elemi iskolák tantermeinek elhelyezéséről, ezen iskolák szervezéséről s a tanítók és tanítónők fizetésének rendezéséről szól. Ezen szabályjavaslat kinyomatott, szét osztatott s mindjárt 2-dik lapján 4. sz. a. ez olvasható: „Ezen tantermek és osztályok a tervezett parochiális körökre tekintettel következő hat csoportra osztatnak“ s az a javaslat a presbyterium által elfogadtatott, a tanítók és tantermek létszáma 23-ról 40-re emeltetett. A tanítói fizetések rendezettek s a korpótlékok behozatala és fizetése az *országos törvény erre vonatkozó rendelkezésének létre jövétele előtt* elhatározott. Ily módon az iskoláknak a szervezkedés szempontjából szükséges csoportosítása is megtörtént.

Ma már 53 tanteremben 53 tanító és tanítónő van alkalmazva. De a beköltözés által a tankötelesek létszámának növekedése oly rohamos volt, hogy 20 új tanterem építtetése és 20 új tanítói állomás szervezése végett, éppen most folyik az egyház és város vegyes bizottságának tárgyalása.

Foglalkozik még a cikksorozat írója az árvák és szegények gondozásának kérdésével is. Minthogy az árvák szegények ügyének rendezése és fejlesztése az Emlékiratba is fel van véve, lássuk, hogy a közel mult években mi történt ide vonatkozólag és miként áll ma az árvák és szegények egyházi gondozásának ügye.

Presbyteriumunk az 1893-dik év febr. 26-án tartott üléséből kérvényt nyújtott be a városi tanácshoz, melyben azt kérte, hogy a város kezelése alatt levő protestáns árvatartó alap, a helybeli ev. ref. és ág. ev. egyházak részére, lélekszám aránya szerint megosztva, adassék ki. Ezen kérvény támogatására erős mozgalom keletkezett. A városi közgyűlés el is határozta, hogy azon körülményt tekintve, mely szerint a kérdéses árvatartó alap fele része — habár törvénytelenül, és erőszakosan is — a róm. kath. egyháznak, az 1862-dik évben már tényleg átadatott és annak azóta háborítatlan birtokában van: azon árvatartó alapnak, a város kezelése alatti másik fele részét, mely akkor 292,064 frt 99 kr. tőke összegből s a táblai ház ondódi földjéből állott, a folyamodó debreceni ev. ref. és ág. ev. egyháznak lélekszám aránya szerint megosztva és

elkülönítve kiadja. Ezen árvatartó alap ki is adott, most az árvák gondozására rendelt más alapokkal és hagyományokkal együtt, az egyház pénztára által kezeltetik s évi jövedelméből 274 árva ruhával és könyvvel 471 árva pedig egyenként 20 koronától 240 koronáig terjedő összeggel évenként segélyeztetik. Ezen árvák ügyének gondozására, egy lelkész elnöklete alatt, az árva ügyi bizottság szerveztetett és megalakított.

Az árva ügynek ezen rendezését követte az ugynevezett Ispotály területén levő előcskult házakban elhelyezett egyházi szegények ügyének szabályozása. Ezen ügyben város és egyház közt, az egyházkerület és a Belügyminister által is megerősített azon egyezség jött létre, hogy az ugynevezett Ispotály területén, az egyezség megkötésétől számított két év múlva, Debrecen sz. kir. város építeni köteles 100 férfi és 100 nő részére egy-egy szegényházat, az egyház pedig szintén azon területen építeni köteles 100 fiú és 100 leány részére egy-egy árvaházat. Ugy a két szegényház, mint a két árvaház az egyház tulajdona lesz, de az azon házakban elhelyezendő szegényeket és árvákat az egyház lesz köteles ruházni, élelmezni és gondozni.

Az ezen egyezségben elvállalt kötelezettség teljesítésére gyűjtőgeti most az egyház árva és szegényügyi bizottsága, az általa évenként megtakarítható összegeket. Jól tudja ezt dr. Ferenczy Gyula ur. Mégis cikksorozatában ezt írja: „Mivé zsurorodik össze a valóságban a hatalmas szellemi emeltyü? Az árvák gondozása takarékpénztárrá, mely nem annyira árvákat segél, mint inkább tőkét gyűjt és egy palotára rakja össze a most gondjai alatt levő gyermekeken megtakarított sok ezreit; a szegények istápolása meg egy kényszer dologházzá, mely nem annyira elesetteket ápol, mint azok munkáját hasznosítja.“ Ine még egy tanárnak a tollát is ilyen bírálat megírására képes vezetni a szenvedély.

A cikk sorozatban szó van még a lelkészi kar tagjainak helyzetéről, működéséről, az egyházi és tompomi szolgálatok miként teljesítéséről. A részvét és kimélet szavaiba burkolt, a valóságnak meg nem felelő és annál mélyebben sebző ezen támadások, egy tanártól, ki még nem régen lelkész volt, hogy helyesek-e? annak megítélését a nagy közönségre bizzuk. De mikor lelkészi karunk tagjai közül hármat — kik közül egy, több mint 50 év óta, a másik több mint 40 év óta, a harmadik csaknem 40 év óta működik a lelkészi pályán — azért tüntet fel a debreceni egyház általa rajzolt és az ő szenvedélye által kiszínezett jelen helyzetének, habár részben, de mégis okozóul, mert mind hárman, saját fizetésükből segéd-lelkészt tartanak; ezt méltányosan

éppen az a tanár nem cselekedheti, ki azon kedvező helyzetbe jutott, hogy 30 évi szolgálat után, egész fizetésével nyugdíjba mehet. Hát annak is a debreceni egyház az oka, hogy egyetemes ev. ref. egyházunk oly nyugdíj intézetet lelkészei javára be nem rendezett, mint a milyent tanárai részére, a mi örömünkre és a mi közreműködésünkkel is felállított. Azt pedig a cikk sorozat írója honnan tudja, hogy ha a lelkészeknek is oly nyugdíj intézete lenne, mint a milyen a tanároknak van, azon három lelkésztársaink közül egyik és másik, nem adott volna-e már helyet új és fiatalabb erőnek, nem vonult volna-e nyugalomba.

Hogy a cikksorozat írója által szintén ki színezve feltárt csapó-kerti helyzetet is ismertesük és főleg, hogy az általunk elmondottakat kiegészítsük, meg kell említenünk, hogy az Emlékiratban lefektetett elvek megvalósítására szükséges szervezkedési munkálatokból hátra van még és most következik Csapó-utcán, a régi Szarvaspíacon, a mai Árpád-téren, egy templomnak, egy papilaknak felépíttetése és ottan egy lelkészi állomásnak szervezése és betöltése. Ezen templom építésének alapjául szolgál a Vecsey-Brukner alapítvány, mely áll egy oly területből, melyet az alapító levél rendelkezése szerint házhelyekül kell felosztani és értékesíteni s az így alakult telkek vételárából kell a templomot felépíteni.

A város éveken keresztül függőben tartotta azon terület értékesítését, mert kaszárnya épületek nélkül akarta azon területet megszerezni. Mihelyt a város ezen szándékától elállott, a presbiterium csakhamar elhatározta ezen területnek telkekre szaggattatását és eladását. A telkek ki vannak szaggatva, de a közgazdasági válság miatt, azon telkeket kellő árért eladni ez idő szerint nem lehet. Várni kell tehát az eladással míg az ingatlanok ára ismét emelkedni fog; mert különben az alapítványnak okoznánk kárt s a telkek áráért befolyó összeg az alapító által előirányzott összegnél kevesebb lenne; ez pedig a szervezkedés munkájának befejezését, nem elősegítené, hanem hátráltatná.

Felelnünk kell még azon kérdésre, hogy ha a presbiterium a cikksorozat írójának szenvedélye által elragadtatva, kellő megfontolás és előleges költségelőirányzat készítése nélkül elhatározná, hogy a kívánt feltételek mellett egyházmegyévé alakul és szervezkedik, azonnal megszűnnék-e az egyház jelen helyzete? főleg megszűnnék-e a cikksorozatban hol magasztalva, hol kicsinyelve emlegetett „kabai esperesnek hatósága?

Nem akarván a történendőknek elibe vágni, e kérdésre feleletül csak is az egyházkerületi

közgyűlés többségének ide vonatkozó azon határozatát idézzük, melyben feltalálható, — mert benne foglaltatik, — azon kérdésre a felelet. E határozat a következő:

„Egyházkerületi közgyűlésünk a tett indítvány alapján felhívja a debreceni egyházmegyét, hogy a debreceni egyházban a különleges állást megszüntetve, egyházi törvényeink értelmében a felügyeletet és ellenőrzést vegye át s esperese az E. T. 162—165. §-aiban körülírt jog körében járjon el. Egyben felhívja és útasítja a debreceni egyház presbyteriumát, hogy ha netalán az egyházmegyével szemben önállóságát fenn akarná tartani: egy év lefolyása alatt szervezkedjék, a törvényben megállapított módozatok mellett külön egyházmegyévé; önként értvén, hogy addig is, míg esetleg ezen szervezkedés keresztül vihető, minden tekintetben az egyházmegye hatósága s ellenőrzése alatt marad“.

* * *

Ezek után felhívjuk és tisztelettel kérjük ref. egyetemes egyházunk és gyülekezetünk összes tagjait, hogy egyházunknak általunk feltárt helyzetét bírálják meg igazsággal és egyházunk iránti szeretettel, hogy szenvedély által vezérelt és szenvedélyeket kelteni alkalmas hirlapi cikkek, névtelen és álnév alatt intézett hirlapi támadások által, magokat befolyásoltatni és megzavartatni ne engedjék.

Az a presbyterium, mely 16 éven át, az általunk felsorolt szervezkedést, oly kitarással és következetességgel végezte, de tetteivel, sem hirlapokban, sem más téren, soha nem hivalkodott — sőt most is csak a helyzet megismertetése végett soroltuk fel azt.

Az a presbiterium, mely a szervezkedés nagy munkáján felül, ugyanazon 16 év alatt az egyház összes épületeit jó karba hozatta, a tanítók részére külön gyűléstermet, a felsőbb leányiskola és azzal kapcsolatos elemi iskola részére kellő helyiségeket és internátust építtetett, az intézetet szervezte és berendezte, a nagy templomot kijavíttatta, a Péterfiai két telken elavult épületek helyett, díszes tanári lakást és jövedelmező bérházat építtetett, közelebről pedig a szervezés alatt levő tanítónő képezde részére iskolai és internátusi épületeket emeltetett s ezen intézetet is szervezi, rendezi.

Az a presbiterium, mely a szervezkedéssel egybekötött munkálatokat és a felsorolt összes építkezéseket, az egyház tagjainak minden újabb megterhelhetése nélkül úgy hajtotta végre és akként létesítette, hogy a kezelésére bizott vagy on és töke igen tekintélyes és nagy összeggel még növekedett,

az egyesek által különböző indokokból sokszor kicsinyelt és méltatlanul megtámadott az a presbyterium, meg fogja most is találni azt a helyes utat, mely az egyház jelen helyzetéből nagyobb rázkódás nélkül és biztosan kivezet; követvén most is e város és egyház régi Előjáróinak azon ösmeretes példaadását, hogy fontos kérdésekben mielőtt határoztak és cselekedtek volna, kellő körültekintéssel és alaposággal előbb mindeneket megfontoltak és szenvedély által vezéreltetni magokat soha nem engedték.

Kelt az 1901-dik év, márcz. 6-án tartott lelkészi értekezletünkben,

*A debreceni ev. ref. egyház
lelkéssi kara.*

Vissza a bibliához.

Semmi se világosabb és igazabb most már, annál a sokszor és sokfelől hangoztatott állításnál, hogy egyházunk, vallásunk veszedelmes áramlatok közé sodortatott. A Scylla és Charibdisz szirtjei közé jutottunk. Egyik oldalon az anyagiasság, a vallás igazságai iránti érzékellenesség óriás sziklája; másik oldalon a vakhit, az eszte en rajongás pusztító örvénye fenyeget.

Mily boldog volnék én, az én egyházamért küzdő lelkem öntudatával, mily boldog volnék a jelent és a jövőt tekintve, ha látnám, hogy már kieveztünk a veszedelmes habokból, ha látnám, hogy hajónkon felkelt már az isteni kormányos; az erős, a győzhetetlen Szabadító és isteni karokkal kivezetett a pusztulás és romlás vizeiből, a dicsőség és virulás világába.

De lelkemet a boldogság helyett a fájdalom és aggodalom árnya borítja. És tudom hogy velem együtt sokakét.

Mily különös! Mig a legerősebb pápás országokban biztatón ragyog fel az evangéliom napja, mig azt látjuk, hogy a legsötétebb országok népei mohósággal fordulnak mintegy az evangéliom kincsei s áldásai után, mig azt látjuk, hogy a pápás hatalom által leigázott francia, spanyol és osztrák nép, mentő eszközként ragadja meg a Krisztus igaz evangéliomát, — addig mi — a hajdan erős evangéliomi református nép, javainkat, sőt örökségeinket elhanyagva, romlásunkat és bukásunkat keressük.

Napjainknak ez a szomorú állapota kétségen kívül régebbi idők hibás eljárásának és mulasztásainak következménye. Oly súlyos hibáknak és mulasztásoknak, a melyeknek méltó büntetését még a jelennek jobbra törekvő iránya sem képes egyszerre elhárítani.

Magam is világosan emlékszem már arra, hogy p. c. a 70-es évek elején a pesti reform.

egyletesek hitromboló eljárása, az evangyélium Krisztusának modern köntösbe öltöztetése milyen különös eseményeket szült. Ekkor történt az, az én szülőföldemen, hogy a máskülönben tisztelteméltó lelkészek, némely világi urak helyeslése mellett egy szép napon elhagyták az Urvasorai három kérdés feltevését azon okból, a mint én ezt mint gyermek hallottam, mert azoknak hitigazságait ők sem hiszik. A modern kritika sorvasztó szelétől nem érintett hívő nép csak ámúlt-bámúlt a szokatlan újításon, de egy párszor ismétlődően a hitvallástételnek megtagadása, követelte lelkészeitől a régi formákhoz való visszatérést.

Theologus koromban is nem egyszer háborodtam fel olyan dolgok hallása, vagy olvasása felett, a miket egyik-másik theologiai intézetben tanítottak a leendő papoknak. Túl a Dunán jártamban a 70-es évek végén találkoztam oly káplánokkal kik rettenetes erőszakkal döngették a bibliának s a keresztyénségnek minden igazságát. Fájdalmas jelenet volt az ilyen, még most is szomorúsággal gondolok reá.

Tagadhatatlan, hogy nálunk a papnevelés nagyon is szabadjára volt engedve. Egyik-másik akadémián a tanár valóságos sportot üzött abból, hogy minél tökéletesebb hitellen papokat neveljen. És ma sok részben ez a nemzedék a magyar református nép lekipásztora. Meglehet, sőt én hiszem is, hogy az ily hatások alól kikerült

papjaink közül is többen, önerejük s igyekezők által és a Szent Lélek segítségével ott hagyták a földi Mestert és az égi Tanító lábaihoz ültek és ülnek tanulni. S ő tölle igyekeznek életet venni, hogy ők is életet adhassanak a nyájnak, a rájuk néző népnek.

De mert az egyház hibája volt régebben, hogy a szabad vizsgálódás jelszava alatt szótlanul engedte némely embereknek az egyház egyetlen fundamentomának rongálását, ez a hibája most termi a keserű gyümölcsét.

Csak növelte a veszedelmet és a romlást az, hogy az új idők fordulatával a politikai, társadalmi, gazdasági eszmék zavaros forrongásai közben népünk is kiesett az erő nélküli egyház vezetése alól; sok részében idegen istenekhez szegődött; s a múltban nemzetünkre, fajunkra annyi sok dicsőséget hozott, egyháza iránti vonzalmát, szeretetét elvesztette, közömbös lett rá nézve hogy melyik egyház az ő egyháza, sőt mindeniket úgy tekinteni kezdé, a mely csak az ő keresetén és pénzén akar élösködni, s az ő egyéni szabadságát megszorítani.

Hogy és miként jutott ide a mi népünk? Hogy jutottunk oda, hogy nem csak a lekipásztorok hitereje sorvasztatott el erőszakos módon, hanem az egyházat alkotó tagok, kivált a vezető szerepet viselő világi urak is nélkülöztek azon magasabb erőket, a mely nélkül egyházi társadalom nemesak nem virágozhat, de fenn sem állhat!

TÁRCA.

A mai kor emberéről és társadalmáról, a vallás mórál és közegészségügy szemüvegén át nézve.

Irta:

Dr. Boda Gyula

Hajdú m. tb. tiszti főorvosa.*

Mottó: „Minden állam támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész: Róma ledül és rabigába görnyed“.

Berzsenyi.

Örök igazságú szavak. Nem szorulnak bizonyításra. A történelem tanúsága beigazolja minden gondolkodni szerető fő előtt napnál világosabban eme szavak igazságát.

Bizonyítják Babylon, Róma, Lengyelország, a francia caesarismus és annyi sok — a rég múlt és nem régen múltban — porba hült világalalom példája.

És mégis vannak a mai keresztyén társadalomban nem kevesen, a kik nagy Berzsenyink eme fenkölt gondolatát ósdiinak, a kor szelleme által túlhaladótnak,

* Dr. Boda Gyula, aki úgyis mint tudós, úgyis mint ember vármegyénk közéletének első rangú tényezői közé tartozik s a ki lapunknak szorgalmas olvasója — e cikket egyenesen a „Debr. Prot. Lap“ számára írta, de egyes részleteket felolvasott belőle a püspökladányi Casinóban is. Üdvözljük őt! Szerk.

költői idealis világba valónak és a mai materialismusra hajló korba bele num illőnek tartják.

Sajnos, a mai kor sok chic-kes gyermeke más választott bálvány után indul.

A nagyon bálványa ut'n.

Azután az ősi pusztai arany borju után, mely Jehova népét az Úrtól eltántorította. Az újabb kor társadalmának egy jelentékeny része ezért az egyért élhal, ezzel hiszi megszerezni és egyedül csak ezzel, a maga és övéi boldogságát.

„Romlásnak indult hajdan erős magyar“.

Ez igazság ma is . . .

A nagy költő és kartársai megtették kötelességüket; fölrázták nemzetünket tespedéséből.

Az életre kelt, megifjult nemzet alig egy század alatt utólerzte, sőt sokban elkerülte a nyugat nemzetét.

Ma már benne élünk a nyugot civilisatiójában. Évezzük annak minden áldását.

De nyögjük is minden romlottságát.

Napilapjaink — tükörképei a kornak — tanúi a társadalom belső élete ziláltságának. Ők maguk hasábos tudósításokban domborítják ki és örökítik meg a gyakori büntettek és büntettesek, gyilkosságok és gyilkosok tragodiáit, úgy hogy ezen tettek es tetteseik száalmat keltenek a jökban, de egyszersmind ösztönt is a gyenge erkölcsűekben hasonló büntettek elkövetésére. Szépirodalmunk egyes modern képviselői hajhászszák a mindenek fölött izgatót és gyakran közpiacra hurcolják azt, a mi a családi életben mint fajfentartási cél magasztos,

Ide, e szomoru állomáshoz bizony úgy juttunk, hogy a mint e lap 8-ik számában Nagy István mondja: „elhanyagoltuk és elhagytuk a bibliát. Elfordultunk — lelkészek és világiak — attól az evangéliomtól, mely Istennek ereje az emberek üdvösségére.”

Megfoghatatlan botorság volt a mi magyar ref. egyházunknak — legalább egy jó részének — az a gondolata és munkája, hogy oly isteni célu intézményt, mint az egyház, isteni erők nélkül akart felvirágoztatni.

E betegségből még most sem gyógyultunk ki teljesen. Sokan még most is inkább jogi intézményként nézik az egyházat, mint üdvintézménynek; inkább emberi társulatnak, mint isteni életközösségnek. Az igehirdetés színtelensége a közigazgatás formáságai ezt mutatják. Újítást óhajtánánk ugyan most már minden részről, de még azt hiszik sokan, hogy mi magunk erején tudjuk megcsinálni az újítást.

Ez hiábavaló törekvés lesz. Újítást, olyat, a mi egyszersmind erőt és virulást jelent, csak egyedül az Isten ereje szülhet bennünk és közöttünk az evangéliom által.

Valami megragadó módon kellene azt nekünk, az egész hazai református papságnak és népnek kifejezésre juttatni, hogy az eddigi sorvasztó állapottal szakítani akarunk, és hogy az isteni erők után óhajtozunk.

Ha csakugyan életnek beszéde és életnek

könyve nekünk a Szent-Irás, meg kellene azt minden helyen és minden alkalommal mutatni, hogy nem csak mondjuk, de tartjuk is.

Hogy a templomban a pap kezében ott van a Biblia, ez természetes, ez meg volt eddig is mindig; csak az a fő és szükséges, hogy annak a Lelke és ereje is ott legyen és sem száraz moralizálással, sem élet nélküli bölcselkedéssel ezt a Lelket meg ne oltuk. Hogy a papnevelés irányító központjának, éltető lelkének a Bibliát tekintsük és pedig nem a kritikával összetépett bibliát, hanem az isteni életet és erőt lehellő Szent-Irást, ez is természetes. Hogy iskolai vallásos oktatásunkat is a Bibliára kellene alapítani minden volnalon, ezt is sokan régóta sürgetik, de itt volna ideje, hogy a megvalósulás tegye feleslegessé a sürgetést, itt volna ideje oly módszert állapítani meg az iskola egész lépcsőzetén keresztül, s oly tankönyveket szerkeszteni, hogy mindez a fölvelnek kinyomata legyen.

És hogy bibliás művelt középosztályunk legyen bűzgő, hitben erős, öntudatos, egyházat, vallását melegen szerető, — ideje volna azt is már elvégezni, hogy minden közép iskolánál, leánynevelő intézetnél és akadémiáknál ifjusági egyletek alakuljanak, hol nem az iskolai studium keretében, hanem más épületes módon neveltesék az egyház jövő vezető eleme.

A felbuzduló papság útján be kell vinni ismét a Bibliát a családokba is, mint oly könyvet,

de ép oly rút, ha az erkölesség bilincseit lerázva jelenik meg a nagyközönség előtt. Képzőművészetünk sok esetben az erkölestelenség szolgálatába szegődik. És a mi mindenek fölött legsajnosabb jelensége korunknak: *a templom ma már sokak által a hiúság vásárterének tekintetik.*

Hol van az egyház, hol a korbácsosál fölfegyverzett Megváltó, a ki az Úr templomából küzde a sáfárokat?!

Nincs sehol . . .

Különben is félni lehetne, hogy az Úr temploma kevés hívővel üresen maradna. Ezért ma már nem kiüzni, de a puritán vallásosságnak meggyerni kell a híveket, hogy a templomot újra igazak népesítsék be.

Lesznek, a kik meglepetve olvassák ezen sorokat, egy a természettudományok emlőjén nőtt orvos tollából. Ezeket kérem, ne esodálkozzanak.

Az az orvos itt is humanus kötelességének vél szolgálatot tenni azzal, ha a beteg társadalom körtüneteit és a társadalom gyógyítására az egyház férfiai között keres orvosokat.

Nézzünk szélyel társadalmunk pezsgő életének tág mezején; lássuk első sorban, minő a mai keresztyén társadalom emberének testi élete és szellemi fejlettsége, továbbá lássuk, hogyan áll a keresztyén morál a nemzetek, különöbben nemzetünk közegészségi viszonyaiban.

Ezen contemplálásra itt van az utolsó óra.

Minő testi fejlettsége van a mai kor embereinek? Már 1885-ben a világ egyik első psychiatere:

Kraft Ebing: „Über gesunde und kranke Nerven“ című munkájában így nyilatkozik:

„Mindenkinek, a ki a mai polgárosodás társadalmi és élettani viszonyait tanulmányozza, arra a szomorú következtetésre kell jutnia, hogy a mai társadalom testi és erkölcsi romlásnak néz elé.”

Ezóta 15 év telt el csak. És a század végén, múlt decemberben ismét feljajdul egyik magyar tudósunk imígyen: „*a normalis ember elveszett, s helyébe a XIX. század végén itt áll az elfajult ember.*” Azt állítja és bizonyítja, hogy ha megvizsgálók az emberiséget, kisebb-nagyobb mértékben minden emberben találnánk valami rendellenességet. És neki igaza is van.

A szervezet romlását kézzel foghatólag igazolja a katona sorozási statisztika. Ebben a tekintetben tény, hogy a hadkötelezettség korát ki kellett tolni; tény, hogy időszakonként a magassági mértéket a legtöbb nemzet katona sorozásainál le kellett szállítani; tény, hogy a civilisatio eddigi zászlóvivőjénél, a francia nemzetnél legujabban ezt a quaficatiót teljesen el kellett törölni.

Ilyen az érem egyik lapja. Ilyen a XX. század emberének testi fejlettsége.

Milyen a kép az érem másik lapján? Minő a lényünk? Szellemi életünk? Talán ez egészségesebb?!

Köztudomású, hogy a központi idegrendszer — értsd szellemi képességeink — kifejlesztése és ennek túlfinomítása a test egyéb részeinek rovására történik. A főt bemutatott gyöngé szervezetert cserébe méltán

mely a népnek is legjobb leghűségesebb tanácsadója, mint olyat a mely forrása az erkölcsi tisztaságnak is, szerzője a békének is, mint a mely jellemet edz és erőt nyújt az élet bajai közt megállani.

És még ezen felül. Egyházi gyűléseinken eddigelé sehol a Bibliának semmi szerepét nem láttam. Talán nem lenne kárunkra, ha az élet könyve a presbiterek előtt is felnyitatták, ha az egyházmegyei, kerületi stb. gyűlések is meghódolnának a Biblia Lelke előtt. Ugy tudom, hogy világi társaság is van olyan, mely a Bibliát összejövetelein ki teszi, jeléül a nagy tiszteletnek, p. o. a szabaddömívesek. Ne derogáljon nekünk sem erőt, ihletet, bölcsességet, hitet, munkás építő szeretetet meríteni abból minden oly munka kezdetén, melyen az Egyházat akarjuk építeni, erősíteni.

Nekünk ez a könyv fegyver is, oltalom is, erősség is, bölcsesség is, mindenekfelett pedig maga az élet, a haladás és a győzelem.

A sorvadó egyház, a sorvadó hitélet, a pangás, a csüggedés, a tehetetlen önzés, a munkátlan szeretet, mind megújításra vár.

Fordulj magyar Sion a te erősségedhez, vedd kezébe, tedd szívedre az isteni erőket adó, az isteni új életet lehelő Szent-Könyvet. Mélyedj el annak igazságaiba, övezd fel fegyvereivel derekadat, gyujtsd meg szívedben annak lángját, s meglásd megdicsőül még a vértanuk egyháza.

Fekete Gyula.

Véleményes javaslat.

(Zsigmond Sándor egyházkerületi főjegyző és esperesnek a főiskolai tanulók templomi szolgálatát illető indítványa ügyében.)

A főiskolai tanárkarok folyó évi jan. 29-én tartott közös gyűlése, jegyzőkönyvének 7-ik pontjában egy bizottságot küldött ki azzal a meghagyással, hogy az egyházkerületi közgyűlés 1900. évi őszi közgyűlése jegyzőkönyvének 295. számú határozata értelmében készítsen véleményes javaslatot Zsigmond Sándor egyházkerületi főjegyző és esperes úrnak a főiskolai tanulók templomi szolgálatát tárgyában 1900. okt. 24-én kelt és 28/1900-901. igazgató-tanács jegyzői naplósza alatt iktatott azon nagy fontosságú indítványa tárgyában: hogy a mennyiben egyházkerületünk központján Debrecenben a délutáni istentiszteleteket hétköznapi és vasárnap egyiránt, az imádkozást, tanítást, éneklést illetőleg mindig tanulók, a nagy szünidők alatt alig gyermekek, minden ellenőrzés és kitanítás nélkül végzik, profanálván ez által a templomot, a szószéket, a mi elleneink nagy gyönyörűségére nem ritkán botrányokat is okozván s ez által magok a tanulók már idő előtt elvesztvén a templomi szószék iránti tiszteletet és becsületet s az egyház iránti ragaszkodást: tekintettel egyházi törvényünkre, mondja ki az igazgató-tanács, „hogy már ezen iskolai év folyama alatt istentisztelet végzése, egyedül és csak theologus ifju rendelhető ki. E kirendelés szigorú ellenőrzése az iskolai hatóság kötelességévé tétetik; a rendelkezés ellen vétők a legszigorubban büntetendők. A szünidőkre általában, a nagy szünidőkre pedig végképpen beszüntetendők e szolgálat s annak ellátása iránti gondoskodásra a debreceni egyház lelkesi kara felhivatik.“

Kiküldött bizottság 1901. febr. 23-án Eröss Lajos theol. dékán elnöklete alatt Kovács Lajos tanítóképződei, Sinka Sándor főgymnasiumi igazgató s Csiky Lajos

valhatnánk, hogy a társadalom szellemi élete egészségtelenné duzzadó legyen.

De az élet mást tanusít.

Tébolydánk a zsufozásig tömve vannak; úgy anynyira, hogy csak az ön, vagy közveszélyes elmebeteg — némelyekben még ezek sem — találhatnak elhelyezést. Pedig a tébolydák száma az utolsó évtizedekben megszorodott. A legtöbb közkórház megfigyelő elmeosztályokkal látatott el.

Ez mind kevés. Minden községnek megvannak a maga futóbolondjai otthon.

Csak nézzünk szélylyel a magunk körében nem e lehetlen-nyomon idegbetegbe botlunk? Hypochondria, hysteria, neurasthenia a mai kor divatos betegségei . . .

Elértünk az utolsó statiohoz, a hol ha le nem szerelünk, lassanként az ember altruisticus-érzései, — azok az érzései, melyek az egoismussal ellentétben nem a magunk, hanem a mások érdekeit vannak hivatva előmozdítani (hála, tisztelet, szeretet stb.), és a társadalmi együttélést lehetővé teszik — épen így fognak degenerálódni.

Az idők jele itt-ott mutatkozik . . .

Hogy ezt megelőzhessük, fogjon munkához mindenki. Dolgozzék az író és művész, a vallás szolgája és természettudós vállvetten a hatóságokkal az emberiség érdekében.

Nagy társadalmi átalakulás előtt áll az emberiség. Legyen ehhez ép teste és ép szelleme. Mert ha satnyult szervezettel, degenerált szellemi képességekkel, erkölcsi

érzés és szeretet nélkül és a mi mindenekelőtt félős: a hit malasztja nélkül fog a sociális kérdések megoldásához, akkor bizonyos, hogy a XX. században óriási méretekké fog ismétlődni az, a mi a XVIII. század utolján és a XIX. elején, főleg egy hatalmas államban, — Franciaországban — játszódott le.

Az idők jele mutatkozik.

A nép közönye vallása iránt, és a nála ezzel szükségképp együtt járó laza erkölcsi érzet, a nép életében napról-napra szembeszökőbb; úgy hogy ebben a tekintetben szomorú előhaladásnak volt szemtanuja már a mi emberöltőnk is.

Szomorú tanúsága annak a közmondásnak: gyermek kezébe nem való kés.

A természet-tudományi irány minden rétegében kezd áthatni a társadalmat.

Nagyszerű és magaslatos feladat egy fegyelmezett észnek kutatni a nagymindenségben a minden igazságok Kútfejet; úgy szinte a lenni vagy nem lenni problémáját. Az ilyen ész a millió és millió kísérletezésből, melyet az emberiség jobbjai a természet tüneményei kutatása és magyarázása közben az örök Igazság, a nagy Alkotó, a múlt és jelen népei által imádott Istenség megtalálása érdekében indítottak végre is levonja a maga számára a non possumus igazságát; de erkölcsi kötelességévé válik az az irány annak a lelkeben, a kit az előtanulmányok ugyanezen meggyőződés megalkotására nem vezethettek.

A természettudományok örök igazságainak felig

theol. akad. tanár tagjaival összejöven, véleményes javaslatát a következőkben terjeszti elő:

A bizottság minden pontjában helyesli Zsigmond Sándor egyházkerületi főjegyző és esperes úrnak beadott indítványát s a fenforgó állapotot égő sebnek tekintvén nemesak főiskolánkra, hanem debreceni egyház-községünkre is: úgy egyházi törvényeink szempontjából, mint magasabb egyházi érdekből is föltétlenül megváltoztatandónak tartja az isteniszteletek végzésére Debrecenben eddig szokásos gyakorlatot s azt ilyen alakjában föltétlenül eltörlendőnek véleményezi.

Megjegyzi azonban hogy a mennyiben indítványozó ezután csak theologusok által óhajtja végeztetni az eddig theologusok, joghallgatók, tanítóképezdei növendékek és főgymnasiumi tanulók által végzett összes templomi szolgálatokat: ezt teljesen kivihetetlennek tartja, a mint ezt a következő, a szeniori kirendelési napló alapján összeállított statisztikai kimutatás is bőven igazolja.

Az 1899—900-ik tanévben 96 imádkozást végzett 29 hittanhallgató 174 prédikációt mondott 36 hittanhallgató s 60-szor végzett bibliolvasást 22 hittanhallgató; a mi, hittanhallgatóink létszámát tekintve azt jelenti, hogy abban az iskolai évben egy hittanhallgatóra 3 imádkozás, $4\frac{5}{10}$ prédikációtartás s $2\frac{7}{10}$ bibliolvasás esett; 228 imádkozást végzett ugyanabban az iskolai évben 52 joghallgató, 1—1-re $4\frac{4}{10}$ imádkozás, s 90 bibliolvasást végzett 29 joghallgató egyre-egyre $3\frac{1}{10}$ bibliolvasás esvén. Végre 376 éneklést végzett 127 tanítóképezdei növendék, egyre-egyre $2\frac{9}{10}$ éneklés esvén: s ugyanezen tanévben 112 éneklést 46 főgymnasiumi tanuló végzett, a kik közül eszerint egyre egyre $2\frac{5}{10}$ éneklés esett.

Látnivaló, hogy ez az óriási teher semmiképp sem hárítható át csak magukra a hittanhallgatókra, a kiket tehát csekély létszámuknál s azon körülménynél fogva, mert nekik mint tanulóknak, első sorban a tanulás a kötelességek, tulajdonképpeni céljok és feladatok teljes

köszöztatása nélkül ilyen súlyos teendővel megterhelni nem szabad.

A bizottság véleménye szerint egyházi törvényeink a 96. s következő §-okban a lelkészeknek teszik kötelességökké a nyilvános isteniszteleteknek kiszolgáltatását s a 99-ik §-ban határozottan kimondják, hogy „a közönséges isteniszteleteken egyházi beszédet csak a rendes lelkészek és segédlelkészek tarthatnak; iskolatanítók csak akkor bízhatók meg e tiszt teljesítésével, ha hittanszéki tudományokat végeztek; rendkívüli esetekben bizonyos fentartással, oly tanítók is felbocsáthatók az egyházi szószékbe, kik a hittanszéki tudományokat, rendszeresen nem hallgatták; hittanszéki tanfolyamon levő felsőbb tanulóknak ünnepkövettség és más időben is megengedhető, hogy az isteniszteletet végezhessek; más szakiskolák növendékei, annyival inkább gymnasialis növendékek az egyházi szószékbe nem bocsáthatók, a lelkipásztor helyett az isteniszteletet nem végezhetik. Általában a lelkipásztorok mindazon egyházi beszédekért és magyarázatokért, melyeket helyettök igehirdetésre fel nem hatalmazott egyének végeznek, felelősséggel tartoznak; kötelesek ennélfogva azok beszédei tartalmáról előre tudomást szerezni.“

Látnivaló a törvénynek idézett szavaiból, hogy teljesen törvényellenes állapotok uralkodnak a debreceni egyház kebelében, legalább is abban a tekintetben, hogy itt joghallgatók bibliolvasást, imádkozást végeznek s gymnasiumi tanulók énekelnek s a káté magyarázást, prédikálást s általában az isteniszteletnek minden részét a hittanhallgatók minden ellenőrzés nélkül végzik, a mennyiben nincsen arról semmi tudomásunk, hogy a mi a törvény értelmében az ő kötelességük volna, a debreceni ev. ref. lelkész urak közül valaki ezt az ő munkájukat ellenőrizné.

A városi isteniszteletek főiskolai tanulók által való tartása nagy mértékben érinti a főiskola összes szakainak tanulmányi és fegyelmi rendjét; a mennyiben a kirendelt tanulók, pl. a gymnasiumban legalább félórát

ismerője alapostollá szegődik és megfertőzi azoknak vallásos életét, a kiket hitük eddig boldoggá tett és a kikhez egy bizonyos ideig tartó istentagadás után — ha előbb nem agg korában — ő maga is visszakerül.

Már akkor azonban rossz szolgálatot tett úgy a természettudományoknak, mint a vallásnak és így az emberiségnek is.

Annak, a ki nem tud, hinni, kell. Sőt hinni annak is, a ki tud. Maga az igazi tudós is hinni kénytelen ott, a hol nem tudhat.

Mennyivel inkább vannak a nép nagy tömegei a hitre utalva?!

Végre is földi létünk célja a megelégedett boldog élet.

És kérdés, hogy a tudás azt még azok számára is biztosíthatja-e minden esetben, a kiknek életfeladata tudni?!

Hogyan biztosíthatná a féltudós a nagy néptömegek megelégedését, nyugodt boldogságát?!

A hit, az igen, biztosíthatja!

A ki kételkedik, tekintsen vissza a keresztyén vallás első századaira, vagy a reformatio gyermek éveire, mikor még a hit, a vallásos meggyőződés hamisítatlan egyszerűségével töltötte ke követőinek lelkét.

Annyi üldözés, annyi nyomor nem törte meg! Miért? Azért, mert azok az eszmék, melyeket a hit tanított, képesek voltak a híveket boldoggá tenni.

És ez az életboldogság — egykorú írók tanúsága szerint — még a máglyán állók arczáról is lesugárzott.

Mire való mégis megfertőzni az embertömegek hitét természettudományi igazságokból levont sokszor bizony tökéletlen axiomakkal.

A vallástudomány a történelem tanúsága szerint átalakul. De két hitelvet soha semmi vallás el nem ejtett.

Ez a két hitelv az *erköles* (morál) és a *jövő életben való hit*.

A mai kor társadalmában a materialisticus irány helytelen interpretatioja által ez a két sarkalatos hitelv látszik fenyegetve lenni.

Jaj akkor a társadalmi rendnek és az emberiségnek, ha az embertömegek azt a két érzést — gátját a földi nyomor és jóllét összecsapásának — elveszítik. Ezután csak egy uralom következhetik: az anarchia uralma, melyet Jókai költői fantáziával a jövő század regényében oly rémes színekkel megrajzol; és egyes megtévelyedett egyének itt-ott nem is nagyon ritkán, már ma színre hoznak.

Ezekben a gáztettekben az idők jele mutatkozik. Intézőjük: a hit és altruisticus érzések, különösen morál nélküli emberi szörnyeteg. — A degenerált ember.

Ilyen volna az valójában?!

A nagy mindenség ellentétéből van összealkotva. Ezt az igazságot megjeljük úgy a szerves, mint szervetlen világban. Megjeljük az ember szellemi életében

kénytelenek mulasztani, a mikor a másik félórának már semmi hasznát nem vehetik; míg a tanítóképezdei növendékeket meg a temetésre járásban önfentartásuknak e hathatós eszközében akadályozza ez a rendszer. A mennyiben pedig a főgymnasiumi tanulók közül többen énekelni nem tudván, mások által végeztetik az isteniszteletnek reájuk háramló részét ha pedig nem végeztetik, büntetéspénzt kell fizetniök; a mennyiben az ellenőrzés hiánya miatt, a hittanhallgatók közül tudomásunk szerint, többen a debreceni ev. ref. egyházközségben kötelezőleg mondandó vasárnap délutáni kátémagyarázat helyett egyszerűen közönséges egyházi beszédet szoktak tartani, a mi a hívek épülését, kátémagyarázatot várván azok, bizonyára nem mozdítja elő; a mennyiben végre senki részökre a bibliaolvasáshoz megfelelő szakaszokat nem keres ki és nem ad eléjük, hanem olvasnak azalatt, míg a hívek begyülekeznek a templomba s félbeszakítják azt mondat közepén is akkor, ha megkondul a 9 órai harangszó: mindezekben a bizottság, Zsigmond Sándor egyházkerületi főjegyző és esperes úr nézetéhez csatlakozva, az isteniszteletnek oly profonálását látja, a melyhez, a főiskolai ifjuság vallásos és egyházas nevelése szempontjából is, a maga részéről nem óhajt többé hozzájárulni, s véleményezi, hogy az egész főiskolai ifjuság, illetőleg annak a szóban forgó munkálatra hívott része mentessék föl a városi isteniszteleteknek ily kényszerű alakban való végzésének kötelezettsége alól: a theologusok azért, mert kevesen vannak, s a főiskola kebelében a gyakorlati theologia tanára által, az oratoriumi isteniszteletek alkalmával s a legációkban különben is részesülnek kellő egyházzónoklati gyakorlatban; a joghallgatók és a főgymnasiumi növendékek azért, mert az egyházi törvényeknek fennidézett szavai szerint ők különben sem léphetnének templomi katedrába, de meg templomi szolgálatuknak mások által való végeztetése meg nem engedhető csalásra, az iskolai fegyelem bomlasztására vezet a főgymnasiumi növendékeket; a tanítóképezdei növendékek

pedig azért, mert a sok templomi szolgálat akadályozza őket tanulmányaikban, s a sok temetés különben is fölemészti minden, tanórára járástól szabad délutáni idejüket.

Nem lehet a bizottságnak feladata, hogy jó tanácsokkal szolgáljon a debreceni ev. ref. egyházközség isteniszteletének jövőben miként leendő berendezésére, de tudomása lévén arról a mozgalomról, a mely ebben az egyházban ezen a téren éppen mostan folyik, fenntarthatatlannak véleményezi azt az állapotot is, hogy itt 52,000 református között két kántor szolgál, e miatt levén aztán szükség a tanítóképezdei növendékek által végzett éneklésre. Megemlíti végül a bizottság, hogy a mennyiben az egyházközség ragaszkodik ahhoz az ősi keresztyén és tiszteletreméltó szokáshoz, hogy isteniszteletein bibliát olvastasson, ám tegye ezt úgy, a hogy ez a külföld minden református egyházában szokásban van, hogy t. i. maga a lelkész olvas föl egyházi beszédnek szövege előtt néhány olyan verset a bibliából, a melyeknek alapgondolata egyezik a szöveg gondolatával, vagy a melyekben benne van maga a szöveg is. Így, ezen ajánlott rendszer behozatalával, a lelkész uraknak is minden nagyobb megterhelhetése nélkül megszűnnék egyházközségünkben a bibliának az a profanálása a melyre a fentebbiekben már rámutattunk.

Az itt elmondottaknak summája tehát szerintünk az, hogy a templomi összes szolgálatokat úgy a mint az a dolog természetéből következik, végezzék magok a lelkész és kántor urak s a mennyiben e feladat megoldására a jelenleg alkalmazott erő nem elegendő, az egyháztanács nyúljon gyökeres reformhoz s szervezzen annyi új állomást, a mennyire az ügy érdekében éppen szükség van. Így cselekedjenek a vidéki egyházak, így kell eljárni a debreceninek is.

Debrecen, 1901. febr. 27.

Eröss Lajos,
bizottsági elnök.

Csiky Lajos,
bizottsági jegyző.

is. Vidámság, szomorúság, szelidség, harag; hit és hitetlenség; tudás és ostobaság, egyik a másik létét feltételezi, mert egyik a másik nélkül nem érhető, egyik csak a másikkal mérhető.

A nagy ellentétek két legnagyobbja a természetben a + és -.

Ezt tartja helyzetükben a világűr roppant testtömegeit mint nehézkedés, alkotja a naprendszeret, alkotja a szervetlen és szerves világot. Ennek a + nak és - nak örök vonzódása szülte a világegyetemet, ho ta létre mint a külön nemű egyedek szerelme az emberiséget is.

Ez örök törvénye a természetnek, melyet az a magasabb Lény oltott a nagy mindenségbe, mondván „legyen és lön.”

Merjük-e követni ezt az érzést, a szeretet érzését, a morál és közegészségügy szemüvegén át nézve, keresztyén társadalmunkban?!

Ha igen, — sok megdöbbenőt fogunk találni.

Férfiak számára ír egy orvos és így óhajtja, hogy tiszta legyen a látókör. Föl a sisak rostélylyal.

A mai társadalom asszonyáról lesz szó.

Gyengének érzem magamat nőekkel szemben elsőnek hangoztatni vádat. Halljuk a legelső szakemberek egyikét — Kraft Ebinget. Ez ezt mondja: „Kétséget nem szenved, hogy a társadalom testi és erkölcsi fogyatkozásai mindenkor a nőben nyilvánulnak először

és hogy a mai nő hova-tovább kevésbé bir megfelelni természetes hivatásának.”

Keresztyén társadalmunk első és nagy bűne az, hogy: „sok keresztyén anya az egy gyermek rendszer bálványát imádja.” Az orvos nem ritkán lesz ostromolva ilyen kérdésekkel: „mit tévő legyek, hogy állapotomtól megszabaduljak? Mír ennyi és ennyi gyermekem van!...”

Új és újabb orvosi műszerek jöttek forgalomba. Ezek nagy reklámmal lesznek hirdetve. Céljuk a magyarság, illetve népesség létszámának szaporodását csökkenti.

Sokszor tudós asszonyok lesznek mozgósítva ugyan azért; vagy kevésbé tudós, korosabb és tapasztaltabb nénikék tanácsa kéretik ki, a kik mindnyájan — legtöbbször nyomtalanul — eligazítják a fiatal asszony baját.

Hány emberélet fullad ezen erkölcstelenség fertőjébe.

És ezzel a bűnnel szemben a hatóság tehetetlen. Tehetetlen, mert büntetni csak ott lehet, a hol a bűn kitudódik. Ez az erkölcsi métegy pedig gyakran a családi szentély legtökösőbb mélyében marad eltemetve.

Itt csak felsóhajtunk lehet: „keresztyén morál, jöjjön el a te országod!”

(Folyt. köv.)

Válasz a fölebbezésre.*

Hodossy úr fölebbez, még pedig 9 pontban. Mint-hogy a cikknek önérettől duzzadó hangja s a kate-gorikus kijelentések a hozzá nem értőt könnyen meg-téveszthetik, másfelől mivel chorálkönyvemre is többször történik benne — még pedig valótlan állításokkal kap-csolatban — hivatkozás: röviden válaszolnom kell.

1. Hodossy úr szerint „a hangterjedelemre nézve nem cáfoltam, csak ellenkezőt állítottam” — Szükség-telen volt. Köztudatban élő s soha senki által kétségbe nem vont igazságokat nem kell bizonyítani. De ha már H. úrnak mindenáron bizonyítás kell, ott van kivétel nélkül minden chorálkönyv, ott van az egész tankönyv irodalom, és ott van a gyakorlati élet: ezek mindany-nian ellene bizonyítanak. Csak szeretett Bachját kell megnéznie; egyetlen ének sines a 371 között, mely a H. úr által megszabott felső határon (c²) felül ne emel-kednék. A tankönyvek közül pedig csak Batori Lajos *Gyakorlati összhangzattanát* üsse fel, melyet a Nép-tanítók lapjában maga Hodossy ajánlott és ösmertetett nagy magasztalással. E mű III. füzetének 181. lapján látni fogja, hogy felső határhangul d² és esz² van megjelölve s nyomban ezután igen kimerítő útmutatást fog találni a más-más hangterjedelmű énekdallamoknak ezen határhoz alkalmazandó elhelyezését illetőleg. Vagy talán a gyakorlati élet ad igazságot H. úrnak? Nem ajánlom egy tisztársamnak sem, hogy a Hodossy-féle alacsony hangállásban (Nosza istenfélő szent hívek c moll, Oh seregeknek Istene C dur, Im bėjöttünk nagy örömmel D dur) énekeltesse állandóan énekeinket, mert amennyire én ösmerem a magyar református népet, bármilyen türelmes legyen is máskülönben, de ha ked-vére ki nem énekelheti magát s arról győződik meg, hogy ennek az orgona vagy organista az oka, csakhamar vagy az orgona kerül ki a templomból vagy az organista a határból.

2. Nem tudom, miért útal Hodossy úr Dr. Molnár Géza könyvének 93. lapjára. A mint látom, a lapon az *uni sono* haladás van tilalmazva, de hiszen ez nem azonos az egyes hangzatok szélső szólamainak egy hagban egyesítésével. Én pedig csak erről szólottam.

3. Ujra állítom, hogy a hatod hangzatot közbülső tételek záradékául sem szabad használni. A tankönyvek kivétel nélkül tilalmazzák azt. Batori a második füzet 70-dik lapján foglalkozik e kérdéssel s ő sem engedi meg; a záradékok tárgyalásánál (III. füzet 183-191. lap) az általa közölt gazdag példatárban sines egyetlen hatodhangzati záradék sem. Hodossy ismét Bachhoz fordul segítségért s egy példát tőle bemutat. Én jobban utána néztem a dolognak, egészen átkutatam a híres *Choralgesünget* s összesen (7) záradékot találtam benne hatodhangzatra 3314 záradék közül. Nem gondolja Hodossy úr, hogy ez is inkább ellene mint mellette bizonyít?

4. A dominantsept hangzatnak általam kifogásolt felolvasását (Esz ACF oldva DBDG-re) tőlem nem tanulhatta Hodossy úr, mert ilyen hangzatkapcsolás chorál-könyvemben sehol, így az 53. szám alatt sem fordul elő. Ráfogással itt segíteni nem lehet.

5. Én a bírálatban azt kifogásoltam, hogy szerző

* Ezzel a kölcsönös válaszolásokat befejeztéknek tekint-jük. De a zenei kérdések szakszerű tárgyalása előtt lapunk ha-sábjai továbbra is nyitva állanak. Ime e kérdéseket csak fel-színre kellett vetni s már is milyen hullámokat vernek egyházi lapjainkban („Sárospataki Lapok,” „Erdélyi Prot. Lap” stb.) — Meglehetősen parlag ugarat vettünk kultúra alá. Szerk.

a vegyes ötödmeneteket minden tartózkodás nélkül hasz-nálja. Ez nem tilalom, hanem óvatosságra figyelmeztet-és. Magyarázata pedig az, hogy még nem is olyan régen a vegyes ötödmenetek a fedett nyoleczad és ötöl-menetekkel együtt tiltva voltak, míg újabban már szu-badabb felfogás jutott érvényre e tekintetben. Éretlen hívalkodásnak tűnik fel tehát, ha valaki korunk ezen újabb szabadságát tün'ető módon igyekszik felhasználni.

6. 7. A közjátékok kérdéséhez ezuttal nem kívánok hozzászólni.

8. Én nem az összhangosítás egyszerűsége, hanem a szólamok mozgásának szűk körre szorítása ellen szó-lottam s a felhozott példákkal (119 zsoltár, 74. dicséret) az e miatt keletkező egyhangúságot bizonyítottam.

9. Én bírálatomban kegyeletértő eljárásnak nem szó-lottam, hogy szerző nyole énekdallamot változtatva adott közre. Hodossy úr erre nagy vakmerőséggel ki-jelenti, hogy a dallamok közül azt választja, a melyik neki legjobban tetszik. Most tehát én is többet mondom és kijelentem, hogy az ilyen eljárás nemcsak kegyelet-értő, hanem a legnagyobb mértékben lelkiösmeretlen és könnyelmű is, zenetanári állásához pedig egyáltalán nem méltó. Az meg egyszerűen nem igaz, hogy a dallamokkal szemben úgy jártam el, mint ő. Mert nagy-n jól tudja Hodossy úr, hogy chorálkönyvemben az eredeti dallam mindenütt híven fel van tüntetve; sőt cho-rálkönyvem elején az egyházi hangnemekről írt rövid értekezésben a gyülekezeti éneklés és az eredeti dallam között tapasztalható felhangyi eltérések külön ki vannak mutatva.

Szügyi József.

TANÜGY.

Vallástanításunk a külső dolgokban.

Azt mondjuk, — de tapasztaljuk is, — hogy mi a vallástanításunk nem mutat fel kedvező eredményt a közönséges életben. Az a hitbéli közöny, lanyha vallá-sosság, mely református társadalmunkat nagy részben jellemzi: egyebek mellett az iskolai vallásoktatásnak elgyöngült erőforrására vezethető vissza.

Igaz, hogy a modern élet sima országútján to-longó emberiség új eszméknek hódol, más — sokszor csak divatos — jelszók után futkos, első sorban anyai gondok alatt roskadoz s egyedüli erőnek a vagyoni kincs összehalmozódását tartja; de ez mind nem kö-hetett volna ily mértékben az egyház fejére, nem nyom-hatta volna el a vallásosság boldogító érzetét, nem le-hetett vala erősebb mint a Biblia, a Krisztusnak örökös ifju és új Szent Evangéliuma: ha a külső élet átá-lakulását nagyobb figyelemre méltatjuk, s keressük és meg is találjuk a kulcsot, mely e tülekedő új áramlat-ban is megnyitja a szíveket, más oldalról pedig meg-köti. kellő mértékben lezárja, és pedig a szent érd-ölődésnél fogva, a csapongó gondolatokat.

Most is csak ez a kötelességünk, midőn a súlyos esetekben mutalkozó bajt orvosolni kívánjuk.

Intensívebbé kell tenni az iskolai vallásokta-tást, szakavatott kezekre és lelkes egyénekre bízni e fontos tárgy kezelését.

Intensívebb leendő pedig vallástanításunk, ha idő-ben és tartalomban nyomósabbá, értékesebbé tes-zük azt.

Hogy időben s külső, alaki részében is nyomó-sosabb legyen munkánk, az idővel való gazdálkodást

nem tisztán a takarékoság szempontjából kell elbírálni, hanem magát, a tárgy fontosságát, az általa elérni óhajtott cél magasztosságát tartjuk irányadónak.

A vallástanítási időt tehát szabjuk ki megfelelő bőséggel.

Szomorú igazság, de úgy van, miszerint mi alkalmazkodási törekvésünknel fogva, nagyon is szűken mérjük az időt még a mostani vallásoktatáshoz is.

Azt mondtuk: nézzük csak a többi reáltananyagot, az az első, s a mi ettől megmarad, azt használjuk vallásoktatásra.

Igy történt aztán, hogy felekezeti iskola lévén, saját intézkedéseinkkel magunk adtunk olyanforma szint a dolognak, mintha a vallástan csak afféle melléktárgy lenne, melynek elég annyi tér- és idő az iskolában, a mennyi éppen feleslegként fentmarad a többi tárgyaknál.

Tehát, nem tudva, és szántszándékkal, de tényleg degradáltuk a vallástanítás jelentőségét.*

Igaz aztán, hogy anyagot bőven szabtuk hozzá. Nem igen latolgattuk, a helyes célt, nem néztük a feladat nagyságát, mert talán úgy véltük, hogy a sok anyag helyrehoz mindent s megtömvén sebtiben a növendék agyát bizonyos tudással, az önként vedlik át majd vallásos, egyházas emberré.

De bizony ez a vélelem csődöt mondott. Ezt a rengeteg anyagot a kiszabott időben feldolgozni még futva sem lehetett, hiszen még teljesen osztott (5—6 tanító) iskolában is osztályonként heti 2—3 óra, három tanítónál 1—2 óra jut a vallásoktatásra, míg ezzel szemben a nyelvtani anyag 4—5 és 2—3 heti órával szerepel.

Senki sem akarja, hogy a reáltárgyakat értéktelen kicsiségekké zsugorítsuk össze a népiskolában, mert hiszen köteles ez az iskola nyújtani a szükséges ismereteket; de azt joggal elvárhatjuk, hogy felekezeti iskoláink elsődrendű fontosságot tulajdonítsanak a vallás tannak s ennek tanítási idejét, ha ez szükséges, más tárgyak rovására is bővítsék s kellő mértékkel szabják meg.

Azonban az idő kibővítése még sem minden. Egyéb külső dolgokra is figyelni szükséges.

Szerintem a vallásoktatásnak tekintélyben s méltóságban nem szabad a többi tárgyak mögé kerülni, hanem mintegy központi erőforrásnak, ki kell magasodnia az oktatás mezején és már természetében rejlő vonzó erejénél fogva magához kapcsolni a többi tárgyakat, mint munkatársakat.

Ez azonban csak úgy várható, ha a vallástanítás külsőleg is részesül abban a tiszteletben, mely méltán megilleti, és minden tekintetben megőrzi a maga függetlenségét idegen s hozzá nem méltó befolyások ellen.

Ezt különösen mi, reformátusok követelhetjük, kik egyházkormányzati tekintetben is önállóak vagyunk és a kik „vallás dolgában minden emberi befolyás és tekintély ellen tiltakozunk“

A mi református népiskoláinkban könnyen elérhetjük ezt, mert hiszen itt csak azon esetben sülyedhet a vallástanítás méltósága, ha maga a tanító nem felel meg a kívánalmaknak. Legyen bár a tanítónak akár képességi, akár erkölcsi fogyatékosága: egyiránt a vallásoktatás veszt el vonzó és lélektápláló hatását.

Ennek romboló hatását azonban felekezeti iskoláinkban mindenkor ellensúlyozhatjuk.

* Igaza van! Világosan emlékszünk mi is, hogy milyen volt p. o. gymnasiumi vallásoktatásunk. Az a csoda, hogy mindnyájan atheistákká nem lettünk. Szerk.

Másként áll a dolog állami és községi iskolákban, hol csak bizonyos időpontokban jelenhetnek meg vallástanítóink (tanáraink).

Itt a külső tekintély megóvása nagy hörderejű, az idegen beavatkozásnak látszata is kerülendő.

És hogyan állunk e tekintetben? . . .

Bizony sehogy. A lehető legrosszabb állapotok uralkodnak a legtöbb helyen.

Az állami és községi népiskolákban még csak ott vannak lelkészeink s az államilag kiutalt tiszteletdíj felvétele mellett végzik munkájukat s nem vonom kétségbe, hogy a kimért idő szűk keretében, lelkiismeretesen teljesítik kötelességüket; de micsoda rengeteg árt kell fizetni azért a tiszteletdíjért és az idegen tantelemért, midőn vallástanítási munkájukat az iskolaigazgató urak ellenőrizik, esetleges mulasztásaikat naplóba jegyezik s általában a vallástanítás külső rendtartását irányítják.

Az az igazgató bizonyára igen derék, kifogástalan ember, de kérdezem, hogy mint r. kath. gör. kath. vagy éppen izraelita egyén mit keres a mi vallástanításunknál? mi köze és minő képessége van neki a vallásbeli dolgok ellenőrzéséhez? . . .

A mi vallástanításunkat kizárólag csak felsőbb hatóságaink ellenőrizhetik, a szükséges külső és belső rendtartást ezek szabhatják meg s vallástanítóinkkal ezek rendelkezhetnek.

Ha ez nem így történik, nincs meg a vallásoktatásnak külső tekintélye, nem érintetlen többé tiszta és ragyogó fényű méltósága, mely pedig hivatva volna a fogékony lelkeket meghódítani.

Bizony szomorú dolog, de úgy van, hogy itt is a hátulsók közé jutottunk. Látunk példákat rá, hogy felsőbb hatóságaink sok időbe és megalázkodásba kerülő hivatalos levelezések után tudták kieszközölni a vallástani vizsga megtartását. Az iskolagondnokság és igazgató urak — rendtartásaikra hivatkozva — megtorturálták a hatóságokat s végre is, a mint ők fityöltek, úgy kellett táncolnunk.

Még arra is tudunk nem egy, de több példát mutatni, hogy vallástani vizsgákon a róm. kath. gondnoksági elnök elnökölt s vezette külsőleg a vizsgálatot.

Hát a kinek ez szabadság a vallástanításban, a ki azt mondja, hogy itt nincs sérelem s ilyen módon mi sokra megyünk a valláserkölcsei élet megépítésében: az lehet névleg református ember, de tényleg csak olyan limonádé vérű kálvinista, a ki alkuszik az idvességre is és a kiről azt mondja az irás: miután „nem vagy sem hűv, sem hideg, hanem csak lágymeleg; annak-okaért kiokádlak az én számból.“

Nem. — ezt tűrni nem lehet. — Teljes szabadságra és függetlenségre kell törekednünk a vallásoktatásnál, mert ha még ez a terrenum is alku tárgyát képezi; akkor ne beszéljünk önrendelkezésről, autonómikus jogokról s ne mondjuk, hogy mi protestánsok is vagyunk.

Nagyjaink és vezéreink módot és eszközöket kerestek arra, hogy az állami tiszteletdíjak és idegen tantermek kizárólag a mi rendelkezésünk alá kerüljenek a vallástanítás dolgában. Ne legyenek azok csábítók. „Hányjátok el a az idegen isteneket és szolgáljatok egyedül az Urnak!“

Most pedig majd szólok valamit a tananyagról.

Sinka Lajos.

A tiszántúli ev. ref. tanáregyesület.

A tiszántúli ev. ref. tanáregyesület központi választmánya e hó 3-án tartott gyűlésében az egyesület idei közgyűlését a karcagi egyház szives meghívása következtében *Karcagra* tüzte ki f. évi május 28 és 29 napjára a szép pünkösti szünidőre. A husvétii gyűlésezést, mely tavaly Mezőtúron oly fényesen bevált, ezuttal több oknál fogva a pünköstivel kellett felelelni. Remélhetőleg ez is sikeres lesz, miután pünköst most elég korán esik. Igaz, az orsz. tornaverseny némileg zavarólag hat, de aligha ront rajta sokat. Elvégre ha nem az első, de a másnapi gyűlésre még onnan is elérkezhetnek a vágyakozó tagok. A központi választmány most már a tisztújítással egybekötött közgyűlés előkészítésén (felolvasók toborzása, program összeállítás, vasúti mérsékelt jegyek kieszközlése) fáradozik. Ugy halljuk, hogy a gyűlésen valami meglepetés is készül, mely, azt hisszük, kellemesen fogja érinteni az egyesület minden tagját. Annál szebb lesz tehát, ha minél többen leszünk ott. A központi választmány a *debreceni egyház* 50 aranyos pályadíjára is adott már — a közgyűlés határozata szerint — javaslatképpen új tételt, mely elfogadás végett a karcagi gyűlés elé terjesztetik. A kérdés ez: A *debreceni kollégium és particulái*. Tanügytörténeti tanulmány.

KÖZÉLETÜNK.

Reversalisos hólabda-rendszer ellen.

A polgári házasság kötésénél már a kihirdetés eszközése végett szükség beszerezni a házassálandó feleknek születési anyakönyvi kivonatát. Ilyenkor aztán alkalma van a kiállító lelkésznek kikérdezni az illető jegyest kötendő házasságára nézve, megtudhatja a másik fél lakóhelyét, vallását, s esetleg a gyermekek vallásáról való intézkedési szándékot, ha az illető kész tervvel nem áll elő, jó ha olyan tanácsokat adunk neki, a melyek szerint a mi előnyünk biztosíthatnák, így legálább lesz miből engednie.

De mindenesetre, az az anyakönyvi kivonatot házassági ügyben kiállító lelkész, a mai viszonyok között tartozik azzal anyaszentegyházunknak, hogy a menyasszony lakóhelyén illetékes ev. ref. lelkészt azonnal tudassa a tervbe vett házasságról, bárminő vallásu legyen is a nő.

Szükségessé teszik e tekintetben az intézkedést azok a nehézségek, melyek bizonyára nem csak velem, hanem másokkal is megtörténhettek. Ugyanis, habár magam gyakori látogatója vagyok a polgári anyakönyvi hivatalnak törvényes jogomnál fogva, mégis jön olyan időszak, hogy egy-pár hétig sincs alkalmam oda menni, egy ilyen kis időköz után megnézvén a hirdetési táblát egy ismeretlen nevű ev. ref. helybeli lakos völegény s egy róm. kath. vallásu menyasszony neveit olvasom ott, az anyakönyvvezetőnél utánok kérdezve megtudom, hogy egyezséget is kötöttek a felek a róm. kath. menyasszony javára.

Ime ez a férfiú a kötendő házassága révén 2-3 héttel előbb költözött községünkbe, mivel pedig ennek népessége elég nagy ahoz, hogy egy ilyen beköltözött egyszerű ember jó darabig ismeretlen maradjon a lelkész előtt, mivel nem is csak egy, hanem három, sőt öt felekezet is van, ezen csodálkozni nem lehet. Ha azonban a völegény születési helyének ifju lelkésze

veszi azt a fáradságot, hogy engemet a házassági tervről tudósít, akkor még megelőzhetem a kath. plébánost.

Az ügy tehát be volna fejezve, de mégis leltem okot és módot a tovább folytatására. Az anyakönyvi hivatalban összehasonlítottam a felek anyakönyvi kivonatát a szolgabíró által kiadott egyezséggel, s mivel az adatok nem egyeztek meg, kifogásomat bejelentettem, s az anyakönyvvezető visszatette az ügyet újabb ellátás végett. Így tehát elértem annyit, hogy az egyezés érvénytelen lett.

Bizony jó volna, ha e tekintetben felsőbbseink irányítólag lépnének fel s figyelmeztetnék a lelkészeket, hogy a házasság céljára kiadott anyakönyvi kivonatok kiállításakor tudassák haladéktalanul hivatalos postai úton a menyasszony lakhelyén illetékes ev. ref. lelkészt. Mert nincsen veszedelmesebb hólabda-rendszer mint ez, melyet a gyermekek vallásáról szóló egyezséggel folytatnak, mert azok az évenként kötött száz meg száz egyezségek hova nőik ki magukat csak ötven év múlva is, a természetes szaporulat alapján! Vigyázzunk, óvakodjunk; minden ember evezőre, ne hagyjuk a sülyedő hajót. Ne kicsinyeljük a hólabdát, mert az tova gurulva lavínává női ki magát s eltemet bennünket.

Felsővégesi.

Harmonia.

A Nagy József, Vecsei-Bruckner és több kegyes énekkari alapító emlékére rendezett kollégiumi összejövetelen Dr. Erdős József felügyelő tanár által tartott megnyitó beszéd. 1901. márc. 5.

Csodálkozva szemlélem a mennyboltozat tündöklő csillagait, a délibábos róna tündértájait, a hótakart bércek kietlen tetőit s az áhitatra hívó cédrus erdőket. Megrázóan hat lelkemre a vad vihartól felkorbácsolt tenger moraja, a tomboló szélvész rémes zúgása, meg a vakító szikrákat lövelő égi villám; míg a lágy szellő halk suttogása, a tilinkó andalító hangjai, meg a rétek, mezők, ligetek szárnyasainak egybeolvadó méla dallama az ábrándok káprázatos tájai felé vonzza kedélyemet. Vajjon honnan e rejtélyes hatás, e lebilincselő varázs, e titokzatos jelenség? Hiszen az érzéketlen elemeknek nincs nyelvök s az oktalan valóságoknak csak ösztönük van: hogyan ígézhetik meg mégis az érző és okos ember lelkét? Mindez azért ifjú barátim, mert a természet nagy templomában szünetlenül és mindenütt az Örökkévalót dicsőítő harmonia zeng s a természet az összhangjában ellenállhatatlan erő, fenség, báj nyilvánul.

Rokongondolatokat s érzelmeket ébresztenek lelkemben a képzőművészet remekei, midőn egy-egy lángelme, itt a véső, ott az ecset segélyével eszméket, gondolatokat testesít meg, majd a csalódásig híven másolja a természetet. A rideg márványról örök üde tavaszi fúvalom lengedez felénk s a viruló ifjúság gyöngéd kifejezése jelenik meg előttünk az ó kor egyik legkiválóbb műremekének, a belvederei Apolló-szobornak látára, a melynek szemlélése közben nem tudnók megmondani, vajjon az izmok, vonások, emberi jellegek páratlanul élethű utánczata, vagy a nyugodt fenséges tekintet s a játszi szellőtől lengetett puha hajfürtök tökéletes előterjesztése bilincseli-e le figyelmünket, avagy éppen a tiszta, merő eszményiség igazi megtestesítésében van-e az az erő, a mely oly igen elbűvöli, oly annyira magával ragadja lelkünket.

A miről meg a lélekűvár, a történész, a bölcsész köteteket tudna összeírni, mindazt Rafael, Rembrandt, Munkácsy egy darab vásznon oly ékesszólóan jelenítik meg, hogy egész énünket majdnem delejes álomba rin-

gatják s szinte szellemszárnyakon a száráfok honába emelnek, eszméltetnek, gyönyörködtetnek és velünk beszélnek. Ecsetök nyomán a síma kartonon a szelíd, nyájas kék égbolt derüje, a természet szépségei, az emberi jellem sokfélesége, a fény, az árny, a bűn, az irgalom, sőt a tér és idő fogalmai is egytől-egyig meg-elevenülnek. És míg e klasszikus alkotásokat csudáljuk, elfeledjük, hogy nézésök közben öröm, fájdalom, félelem, vigasz, lelkesedés tölti el keblünket. Valóban, a képzőművészet ormain szemlélhető harmonia valami kibeszélhetetlen, leírhatatlan hatást gyakorol a fogékony emberi lélekre.

Mégis úgy érzem, úgy tapasztalom, hogy a zene, az ének és a dal harmoniája mindezen jelenségeknél és műremekelnél bensőbb, maradandóbb, mert közvetlenebb hatással van egész lényemre. És bizonyára igen sokan éreznek együtt velem. Kicsoda nem tapasztalta már, hogy midőn az orgona bús akkordjai mellett a hívők ajkiról ég felé száll az ének: „Ur Isten kegyelmezz meg énnékem!” a szíveket a bűnbánat érzete, a lelkeket a vigasztalás után epedő fohász, miut sebesen zúgó szélnek zendülése járja át s ujjászületések csodái történnék, a mik felett még az angyalok is örvendeznek! Vagy midőn felzendül a gyönyörű zsoltár: „Az Úrnak irgalmát örökké éneklek!” majd: „Te benned biztunk eleitől fogva!” meg: „Az Ur énnékem őriző pásztorem!” vajjon kicsoda titkolhatná el, hogy az együttes éneklés hatása közben úgy érezi szívében, mintha ott volna, hol a menny lakói az Ur királyi székének e ötte letelepednek!?

Am a dal, a nemzeti, a honfiúi, az egyéni vágyak, sóhajok remények és érzelmek hű tolmácsa, szintén így ejti foglyúl a szíveket. Csak emlékeztettek ifjú barátim a dicsőült koszorús költő életévére: „Tiéd vagyok, tiéd hazám e szív e lélek!”: s kérdelem, nem vizsgálgozza-e kebletek e szent, e komoly, e méltó honfiúi fogadalmat? Avagy mit gondoltok, mit óhajtatok, mit érez dobogó szívetek, valahányszor daloljátok: „Cserebogár, sárga cserebogár!“. Az ének, a zene, a dal harmoniája találóan jelképezi az emberiség eszményi egységét, az egyetemes testvériséget, az örök békét, a melyért tusakodik és imádkozik a kegyes keresztyén mindennap: „Jöjjön el a te országod!”

Ime ily eszményi összhang — habár szerény körü — munkálása, ápolása, fejlesztése a célja e mi kol égiumi énekkarunknak is. Mire nézve a nemes tanuló ifjúság hódolattal és kegyelettel hajtja meg szeplőtelen lobogóját mindazoknak a fenkölt gondolkozású és nemes szívű alapítóknak érdemei előtt, a kik ihletett lelkök sugallatából, e magasztos cél megközelítését áldozataikkal elősegélni buzgólkodtak. Legyen áldott emlékeztők nemzedékről nemzedékre!

* * *

Ti pedig, szívünk öröme, lelkünk reménye, szemünk fénye: arany Ifjúság! Ne szünjetekek meg zsoltárokbán, dicséretekben magasztalni az Örökkévaló kegyelmét s dalokban zengeni a honszerelmet és szíveitek szent érzeményeit. Eszméljetekek, lelkesedjetekek, lángoljatekek: hiszen elöttetekek a jövő, elöttetekek a pálya! Főképen míg ez Alma Mater gondozó vezetése mellett növekedetekek, váltsatekek valóra szép reményeit edes jó szüleitekeknek, kik titekek a nagy költő szavai szerint „körülövezetekek, mint a földet a nap lángoló sugári, szent szeretetekekkel“. Törekektektekek az eszményi és való világ ellen-tétekeinek elosztatására, kibékítésére; a keresztyén erkölcsi jellem kiművelésére, megörzésére; s az igazság

megösmerése által szabaddá lett emberhez méltó életre. És ha e külső belső küzdelem közepett lankadnának kezeitekek s térdeitekek inognának; ha csüggedés, közöny, reménytelenség férköznekek ifjúi szíveitekekhez; ha a világ, a bűn s a kárhozzat gonosz szelleme vetné is ki ellene-tekek halóit: ti szilárd hittel álljatekek meg rendületlenül!

Ajkaitokról zengjen az ének: „Az Isten a mi reményeségünk!“ és a dal: „Áldás e honra! Istenem áldása rája!“

IRODALOM.

Temetési énekek gyűjteménye, reformált választ követő hívek részére. Összegegyűjtötte és szerkesztötte: Bán Lajos nyiregyházi ev. ref. org. kántortanító. Ára 80 fillér. Nyiregyházán. Nyomatott Jóba Elek könyvnyomdájában 1900.

Nagyon tisztelt Uraim! Nyájas olvasók!

Mindenekelőtt engedjenek meg nekem egy kis rövid bevezetést s e bevezetés keretében holmi apostrofálás felét az én igénytelen tollammal szemben, úgy a mint következik:

Tollam kérekek! Ha valaha, most öltök szárnyat és szállj, röpjölj fel-fel a magasba, túl a föld atmoszféráján, ama tüz golyóbisig, a napig, melynek méhéből a lángoszlopok szakadatlanul protuberálnak és ott fűrészd meg magad annak izzó láva tengerében s aztán térj vissza hozzám, hogy én azzal a tüzes erővel, melylyel ott magad megedzed, hadd paskolhassam le Bán Lajos atyánkfiát a sárga földiglen.

És most, nagyon tisztelt Uraim, nyájas olvasók, halljanak egy kis önigazolást a fenti rapszódisztikus igék után.

Én nem tudom hirtelenében eldönteni, hogy vajon: infámia, vagy malicia akar-e lenni Bán Lajos atyánkfiá részéről az, a mit fentjelzett, kis kvárt alaku, 89 lapot tartalmazó gyűjteményes füzetkéjével elkövetett.

Hallgassuk meg csak, mit mond művecskéje előszavában?! Ezt mondja:

„Református isteni tiszteletünknek egyik legszebb, egyszersmint legfontosabb alkatrészét képezi a gyülekezeti együttes éneklés . . . Amde ezen együttes éneklés csak a templomi istenitiszteletek alkalmával van így. Temetési alkalmakkor azonban (különösen város helyen) már hiányzik. És ennek oka abban keresendő, mert nincs a híveknek alkalmas temetési énekes könyvük, melyből ép úgy énekelhetnének, mint a templomban.

Hogy „ezen a bajon segítve legyen“: ezért bocsátom én ki e kis temetési ének-gyűjteményemet.

A mű, mint a hogy a címe is mutatja, nem önálló alkotásu munka, hanem csak gyűjtemény, melynek összeállításánál a következőkre voltam figyelemmel:

a) hogy a gyűjteményben levő énekek kivétel nélkül templomi énekeink dallamára menjenek.

b) hogy az ének-szövegek tartalom tekintetében a mai kor kívánalmainak feleljenek meg.

Hogy mennyiben értem el célokat s vajon általánosán használatba veszik-e gyűjteményemet, azt majd az idő mutatja meg. Bármint is történjék azonban, mindig megnyugtató az a tudat, hogy munkám kiadásánál nem nyereszkedési vágy, sem feltűnési viszketőség, hanem csak „hézagpótlás“ (??) volt a cél.

A midőn művemem útnak bocsátom, hálás köszönetemet nyilvánítom azon szerző uraknak, a kiknek

műveiből néhány (!?) éneket átvettem, avagy átdolgoztam. És . . . satöbbi".

No de ilyet!

Mit is mond csak *Bán* atyánkfia egyebek közt? Azt mondja: „nincs a híveknek alkalmas temetési énekes könyvük, melyből ép úgy énekelhetnének, mint a templomban“. És ő ezen a *bajon* akar segíteni, mikor kibocsátja énekgyűjteményét.

Hát ez az, a mit én hirtelenében nem tudok eldönteni: infámia- vagy malícia akar-e lenni?

Mert hiszen *Bán* Lajos atyánkfiának, mint orgonista kántor-tanítónak tudnia kell, hogy egész sereg temetési énekes könyvünk van. Sőt, mint compilatóriójából nyilván kiviláglik ösmer is legalább egy fél tucetet, például — ha a debreceniről nem is látszik tudomást venni — ösmeri a Kádár J. „Siralmas-ház“-át, az Ivánka S. „Temetési énektárát“, a Gérecz Károly halotti énekesét, az „Erdélyi és a „Dunántúli“ énekest, sőt — fülek ide hallgassatok! — talán még a *Novák Lajos* „Református temetési énektárát“ is. És mégis *nincs a híveknek alkalmas temetési énekes könyvük, melyből ép úgy énekelhetnének, mint a templomban*, s ezért bocsátja ő ki művéi — s nem, nem nyereszkedési vágyból, nem is feltűnési viszketegségből, hanem csak — „hézagpótlóul“.

Nos hát, ha ez nem infámia, nem is malícia, akkor legalább is: perfidia.

Most álljunk csak még egy kevéssé itt.

Azt mondja: *nincs a híveknek temetési énekes könyvük*.

Én ismerem egy tucetet, ő ismer egy fél tucetet, ergó van a híveknek temetési énekes könyvük, de neki mindaz *nonsens*. De mégis: „hézagpótlásról“ beszél. „Hézag“ pedig csak ott van talán még ő szerinte is, a hol már a *genusból*, a *fajból*, a *nemből* van *valami*, de az a *valami* még nem *minden*. Ergó: közrebocsátja gyűjteményét ő, hadd legyen az a *minden*.

Oh, oh! Nem látnak önök itt nyájas olvasók feltűnedezni bizonyos Jób-i állapotot? Én látok. *Bán* atyánkfia „viszketegség“-nek keresztelte el, előre odapingálván a művecskéje elé helyezett spanyol falra. Nohát legyen „viszketegség“. Én ugyan le nem szappanoznám róla egy félvilágért.

Igen ám!

De azt mondja ő, hogy: *alkalmas temetési énekes könyvük nincs a híveknek*.

Hahó! . . . *Alkalmas*? Ó tehát csak *minősíti* a már meglevőket, de nem letörli, nem elfujja a föld színéről. Nohát mi is mindjárt — *minősítünk*.

Előbb állapítsuk meg alapkövetelésünket.

Mit kívánunk manapság egy temetési énekes könyvtől, hogy az valóban „alkalmas“ legyen?

Megkívánjuk mindenek előtt, hogy minden ízében *evangyéliomi* legyen, vagyis hogy Krisztusnak lelke hassa át s a halál borzalmi közül az élet kies mezejére vezéreljen, hol a kegyelem és vigasztalás Atyja táplálja az elalélt lelkeket. Aztán megkívánjuk másod sorban, hogy a Kálvin-i zamat mint attikai só hassa át, úgy hogy vérünkben való vérnek tessen minden porcikája. Aztán végül megkívánjuk, hogy verstanilag zengzetes legyen, ne üres cikornya és hogy a dallamával egybehangzó legyen a tartalom, édesen ringató, szelíden simogató. enyhén vigasztaló.

Tudjuk mindnyájan, hogy egyik másik, kívált régiebb keletű halottas énekeinknél ezeket a kívánalmakat ma már nem találjuk föl, ezért próbálkoztak is többkevesebb szerenésével egyesek megfelelőbb, *alkal: a*

sabb temetési énekeket írni. Hogy ez nem sikerült általában, annak okául azt valljuk először hogy: szabad volt a mező mindenki előtt, a közegyház nem korlátozza a tehetségeket; aztán másodsor, hogy: hiányzott a kellő előzetes kritika, melynek rostája elhullatta volna az éretlen magvakat, vagy ollója lenyirbálta volna a szabadon növe poétai fűzfa termékeket. Ezért florealhattak az efele zöngemények:

„A kebel mély fájalmára,
Im költözik Hideg Sára
A még hidegebb sir gyomrába stb“.

Vagy az ilyenek:

„Már elmegyek im látjátok,
De hunyomat ne szánjátok,
Ti is oda jöttök még egyszer
A hol én nyugtomat leltem fel stb“.

S megvallom mindekkoráig esodálat tölt el a fölött, hogy egyetemes egyházunk nem is törekedett újat állani annak, hogy ez az állapot temetési ének ügyünk mezején tovább ne uralkodjék.

Am annál jobban esett énnekem éppen a múlt év folyamán konstatalni e lapok hasábjain, hogy egy magán vállalkozónak elvégre sikerült nagy lépést tenni az óhajtott cél felé akkor, a mikor kibocsátotta temetési énektárát. *Novák* Lajos sárospataki theol. tanár és főiskolai lelkész urra gondolok, a kinek általam itt bemutatott énektáránál jobbat, szebbet, megfelelőbbet, *alkalmasabbat* én ez idő szerint nem ismerem. S ha már valaki elszánja magát, hogy ezen a téren termékeivel világ elé lép, ha annál különbet, *alkalmasabbat* nem nyújt, elváránánk tőle, hogy legalább is azt a mértéket üsse meg, a melyet az elér. Eléri-e a *Bán* atyánkfia kezünk alatti énekes? . . . Higyje *Bán*, de én *nem ám*.

Nem bizony.

Mert: azt nem mondom én, hogy a *Bán* gyűjteményéből hiányzik talán a Krisztus i lélek; de azt állítom, hogy ez a lélek oly töredékeny cserépedényből szól felénk sok-sok helyen, hogy csak a csörgést-zörgést hallja a fülünk, a lélek édes-búsán vigasztaló szavát pedig nem, holott az énekek dallami csakugyan mind a közönséges énekes könyvünkben vannak véve.

(Vége köv.)

Romeo temploma. Verona mellett, a Policella-völgyében, van egy hatalmas nagy templom s mellette egy zárda. Arkádjait, köpilléreit a pusztulás költészetével vonta be az idő, márványoszlopain tíz meghalt század lehellete pihen. A kereszt-folyosó szabad falát faragott, gömbölyű és szögletes köpillérek v. lasztják el keskeny kis ablakokká. A boltívek repedései közt tanját vert a hosszuszálú zöld moha. A tetőt borító szétálló kupás-cserepek közt kizöldült a fű. S az elhagyott szent helyről odalátni a völgyhajlaton át a szerelem városára, Verona házaira, a hol Julia élt, arra a másik szent helyre, a hol a legnagyobb szerelem pihegett. A legnagyobb szerelem, melynek hallhatatlan cmléket állított a legnagyobb költő. A barát, a ki a költőnél szerepel, talán itt élt e völgyben s meg-megfordult itt e pilises szerzetesek közt. Ezek közt a falak közt, a hol ma a szél az úr, sokáig irogattak furcsa fractura-betűkkel szent krónikákat a barátok, vének, fiatalok és másolgatták a klasszikus költőket. A vaskoronás longobárd királyok építették a klostrot, faragtatták pilléreit, melyeken a gyöngyosorok és csigavonalak közt ott a Megváltás jele, a kereszt. A folyosókon a longobárd

harcosok és szüzek szellemei suhognak tavaszi éjszakákon, országrontó longobárd királyok erejét példázza a kö. És messziről, a város felől virágzó fák illatát hozza ide a szél, a Julia kertjéből, a nagy erkély alól és suttogja a szerelem szivrontó hatalmát.

Ennek a klastromnak képe ott van a *Nagy Képes Világtörténet* most megjelent 85—86. füzetének képei közt. E füzetek a nagy vállalkozás IV. kötetéből valók s a kelet-római birodalom történetét mondják el — alaposan és érdekesen. A nagy vállalat 12 kötetből fog állni, s szerkesztője Marczali Henrik, egyetemi tanár. A vállalat munkatársai közt legjobb történetíróink neveivel találkozunk; a IV. kötetet dr. Borovszky Samu az akadémia és a történeti társulat tagja és Goldziher Ignác, az európai híri orientalista írta. Egy kötet (40 iv) ára diszkötésben 8 frt. A munka füzetekben is megjelen. Minden héten egy füzet; ára 60 fillér. Kapható részletfizetésre is Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaságnál (Budapest, VIII., Üllői út 18.)

Érdekes olcsó könyvek. *Sirisaka Andor* lapunk utján tudatja a t. olvasó közönséggel, hogy a saját szerkesztésében és kiadásában megjelent munkái közül az alábbi három művét — miután nyomdászával már teljesen leszámolt — *fel árban küldi bérmentve*. Munkái ezek: 1. „*Magyar Közmondások Könyve*“ (22 iv, 352 oldal) 4 kor. helyett 2 kor. — 2. „*A közmondásokról*“ Tanulmány (4 iv, 64 oldal) egy kor. helyett 50 fillér. — 3. „*Anyósok könyve*“. Humorisztikus, satirikus anyós-tárgyu apróságok mulatságos és tanulságos gyűjteménye. Temérdek képpel, százannyi élccel. (12 iv, 192 oldal) Fűzve 2 kor. helyett 1 kor. Diszpéldány 4 kor. helyett 2 kor. — Megrendelési cím: *Sirisaka Andor, Bogdása* (Baranya-megyében.)

Vasárnapi, ünnepi és alkalmi imádságok templomi használatra. *Irtá: nhi Révész Bálint debreczeni ev. ref. lelkész s a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöke. Kiadja Csiky Lajos debreczeni ev. ref. theol. akadémiai tanár. Hatodik kiadás. Budapest. Kókai Lajos tulajdona. 1900.* Nem bírálatot akarunk írni ez általános ismert imádságokról, melyek nagynevű szerzőjöknek érenél maradandóbb emléket biztosítottak s a melyeket különben is minden magyar protestáns lelkész jól ismer, hanem egyszerűen jelezni s lapunk olvasóinak b. figyelmét felhívni kívánjuk arra a körülményre, hogy ez imádság-gyűjtemény ismét megjelent a hazai könyvpiacra új s immár 6-ik kiadásban. Kiadta Csiky Lajos kollégánk, ki mint az új kiadáshoz írt előszavában mondja, az imádságokon lényeges változtatásokat nem tett, hanem itt-ott simított néhány olyan szón mely nyelvünk mai fejlettsége szerint többé meg nem állhat. A mennyire helyes ez, éppen oly jól eselekedte, hogy az imádságokat másképp' osztotta be, mint a hogy azok eddig beosztva voltak. Ezért nem hogy gáncs érné, de határozottan elismerést érdemel. Ami pedig a külső kiállítást illeti, az Kókainak csak becsületére válik. Ara 6, arany metszettel 7 korona.

A „Vasárnapi Ujság“ március 3-iki száma 23 képpel s a következő tartalommal jelent meg: „*Vértessy Sándor*“ (arcképpel). — „*Szahara*“. Költemény. Luby Sándortól. — Regénytár: „*Hires szerelmesek: Lajos Ferdinánd porosz herceg és Wiesel Paulina*“ (képekkel). — „*A lovaglómester*“. Elbeszélés az amerikai élethől

(képekkel). — „*Arany János gyermekkori versei*“. Baráth Ferentől. — „*Brodzky Sándor*“ (arcképpel és képekkel Brodzky műveinek a Műcsarnokban lévő kiállításából). Szana Tamástól. — „*Régi erdélyi lakadalom*“ (Csoportos képpel az Erdélyi Magyar Közművelődési egyesület jelmezes báljáról). — „*A sátoralja-újhelyi új színház*“ (C. erna Károly rajzával). — „*Királyok játékszerei*“. — „*Uj szoborművek Esztergomban*“ (képekkel Kiss György szobor műveiről). — „*A krusedoli zárda temploma*“ Popovics V. Istvántól (képekkel). — „*Sanderson Sibylle*“ (arcképpel). — „*Farsang után*“ (báli képekkel Linék Lajos rajzai után). — Irodalom és Művészet, Közintézetek és Egyletek, Sakkjáték. Képtalány, Egyvelez, stb. rendes heti rovatok. A Vasárnapi Ujság előfizetési ára negyedévre négy kor., a „*Politikai Ujdonságok*“-kal és „*Világkrónika*“-val együtt hat korona. Megrendelhető a Franklin Társulat kiadóhivatalában (Budapest IV. ker. Egyetem-utca 4. sz.) Ugyanitt megrendelhető a „*Képes Néplap*“, legolcsóbb ujság a magyar nép számára, félévre 2 korona 80 fillér.

Mahdi. Minden vallás a földi bajok elmulását, jobbra fordulását tanítja és minden vallás vár egy megváltót aki ujáteremtse a világot s a bűnös emberi lelket. Aki megváltja a szegényeket nyomoruságukból, s világot gyújtson a düledező kunyhók födele alatt. Az iszlám-nak ez a rég várt megváltója a *mahdi*. Ez a szó annyit jelent, mint „a jó útra vezérelt.“ A benne való hit lelkesítette nem egy forradalomra az iszlám híveit, kik akár dynastikus, akár társadalmi felforgatásukat e szó bűvös leplebe szokták takargatni, s a forradalmak vezérében rendszerint a mahdi lappangó rejtekező személyét keresték. Ő az a férfiu, akit Allah az idők betelével támaszt „a p. ófeta ivadékaiból, ki a világot eltöltse jóval és igazsággal úgy, amint annakelőtte tele volt rosszal és igazságtalansággal.“ Van ebben valami nyoma a zsidó vallás Messiás-tanának, van egy lehellete a pársz legendának is, mely az idők végére várja Szósiáusz király, minden rossznak jóra fordítóját. Az iszlám országainak szomorú állapota következtében ez a hit annyira elterjedt a nép közt, hogy az utazók nem is Allah, hanem egyenesen a Mahdi népének látják őket, s utirajzaikat a Mahdi országáról, a mahdi földjéről nevezik el.

Ez hát aztán hatalmas eszme, mely mindjobban terjed ma is s félős, hogy lappangó forradalmat készít elő az iszlám népei közt. Az európai politika ma kénytelen ezzel az eszmével számot vetni, ez bizonyos.

Ez eszméről s ennek népéről, a Mahdi népéről ír az iszlám világhíri tudósa dr. Goldzieher Ignác, egyetemi tanár egy igen jeles essayt a *Nagy Képes Világtörténet* most folyó IV. kötetében a 88—90. füzetben. Az egész nagy munka, mely 12 kötetből fog állni a legkitünőbb szakemberek által készül, s európai szinten áll. Szerkesztője Marczali Henrik, a nagyhirű egyetemi tanár és író. Az illusztrációk is kitünők, mind megválogatásukra, mind reprodukciójukra nézve. Egy kötet ára diszkötésben 16 kor. egy füzeté 60 fill. Kapható részletfizetésre is a kiadó társulatnál: Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság, Budapest, VIII., Üllői-út 18.

A magyar keresztyénség. Alig fél éve, hogy Magyarország megülte a keresztyénség hódításának nagy ünnepét. Kevés emléke maradt ránk, a keresztyénség

első századainak. A nagy átalakulás nehezen talált utat e pusztai néphez, melynek harcias ősvallása, háborus multja, harekedvelő nomádélete sokban ellene mondott e békeséges, csöndes vallásnak, mely mellőzte a régi véres áldozatok ünnepélyes jeleneteit. Sokáig égett még az áldozat tüze az erdők belsejében, a források fejeinél, az áldozatkövön, melynek tövében a fehér ló piros vére összefolyt a patak ezüst vizével. Hiába vette kezébe a keresztet a szent király, ki koronáját s koronájával országát a Boldogságos Szűznek áldozta fel, hiába nyírták le befont hajukat a vezérek, hiába mosta a keresztviz a vitézek üstökös homlokát, a szívekben még a pogányság tanyázott s szelleme vissza-vissza járt Thonusoba sirjától kísérteni. Emlék alig maradt reánk ebből a korból. Az első fatemplomok elpusztultak, itt-ott találni még alapfalait az első kőegyházaknak. Pécselt Rómer Flóris egy ó-keresztény sírkamrát talált, melynek mennyezete és falai kivannak festve. Sok helyütt lehullt már a nagy időt látott vakolat, de a kép középső része ép, színeit elevenen megtartotta az idő, kivehetni négy fejet s a szalaggal átkötött csokrokat a kis piros virágokat, melyek vagy 800 esztendeje nyílnak a föld alatt, a nedves, hideg falon. Ezt a nagy-érdekű régi műemléket hű reproductióban adja most közé Henszelmann után a Nagy Képes Világtörténet, mely nagy buzgalommal és tetemes áldozatokkal keresi fel és közli a régi műemlékeket, a legújabb technika vívmányai szerint.

A nagy vállalatot legkitünőbb tudósaink írják, szerkesztője pedig Marcali Henrik egyetemi tanár, akadémikus, általános ismert író. Az egész nagy mű tizenkét kötetet tesz ki. A negyedik kötetet dr. Borovszky Samu, akadémikus írta, a népvándorlás és honfoglalásunk jönevű tudósa. Az iszlámról szóló részt pedig dr. Goldziher Ignác, az európai hírű magyar orientalista. Egy kötet ára diszkötésben 16 kor. Kapható füzetenként (á. 60 fill.) és havi részletfizetésre is a kiadó-társulatnál, Révai Testvérek Irod. Int. Részvénytársaságánál. Budapest, VIII., Üllői-ut 18. Most a 91—92. füzet jelent meg.

Modern divatok. Az emberi szellem szeszélyes, valósággal szomjazza az ujságot. Nagy művészek élvezése után ujongva tapsol kisebb értékű fiataloknak. Régi hagyományok szentesítette műformák megsértését genialis újításnak tartja. Egy mezőn használt stílussal szívesen kísérletezik más téren, ahol addig nem használták, mert nem oda való. Így szorította ki a modern dráma egyéni küzdelme a régi drámát, melyben az egyéni és a köz ütközött össze. Így ment ki divatból a könnyed és szellemes, finom francia operette, kénytelen lévén kitérni a durva, vaskos angol bohózat útjából s a szellem pattogásának helyét elfoglalták pattogó táncok. A zene, mely eddig kísérte a cselekményt, most vezet.

A legszélsebb és legtulzóbb újítások csak látszólag oly újak és az emberi szellem nem igen produkálhat olyat, aminek előzménye ne volna az emberiség történetében. A zenei elemeknek most említett túlhatalmasodása megvolt már Görögországban. A secessió, alig olvasható modern betűk csak a régi, esetlenségükben szép fractúr-írás túlhajtásai. Tiffany vázáin figyelmes szem megtátja az őskori vad népek rajzának motívumait. Az apahidai lelet kancsója formára, díszítésre finom, mint azok az újabb edények, amelyek díszítését dicséretképpen nevezzük modernnek. Formára, hajlékonyságra, sugárságra kiállja a versenyt a legmodernebb

alkotásokkal. Valóban, a világtörténet nem más, mint az emberiség eszméinek és az emberi kéz alkotásainak vissza-visszatérő megújodása, eltérésekkel, különböző alakokban de nagyjában mindig ugyanannak maradvánnyal.

Az emberi szellemnek történetét, eszméit, az emberi kéz alkotásait gazdag és színes képekben mutatja a Nagy Képes Világtörténet, amelynek most 93. és 94. füzetét hagyta el a sajtó. Ezekben van a híres és művészi apahidai kancsónak rajza is. Az egész vállalat tizenkét kötetből fog állani, szerkesztője dr. Marcali Henrik akadémikus, a budapesti egyetem történettudomány tanára. A IV. kötetet dr. Borovszky Samu akadémikus, jönevű történetíró írja, dr. Goldziher Ignác európai hírű orientalistánk társaságában. Az V. kötetet dr. Miksa Sándor írta a legújabb kútiások nyomán. Egy kötet ára diszkötésben 16 kor., kapható füzetenként (á. 60 fillér) és havi részletfizetésre is, a kiadó-társaságánál, Révai Testvérek Irod. Int. Részvénytársaságánál, Budapest, VIII., Üllői-út 18. szám.

KÜLFÖLD.

A holland egyházi életből.

Evangeliumi munkálatok Amsterdamban, Utrechtben; utcai prédikáció Haágában; evangeliumi munkálatok a katonák és tengerészek közt. A külmisítő.

V.

Az evangeliumi munkásságnak számos és áldásos nemével találkozunk még Hollandiában. Azok a jótékony-célú intézetek, egyletek, iskolák, melyekről eddig szóltam (III—IV.) nem annyira a külső életben munkálkodnak az emberiség érdekében, mint inkább egyletekben, egymás kölcsönös támogatása és tanítása által igyekeznek a közös érdeket előmozdítani. Ezek mellett vannak még elszórva, azok a belmissiói egyesületek, melyeknek tagjai egyenesen az élet terén, az emberek közt a nyilvános életben hatnak az Isten ígéjének hirdetésével; a melyek elébelépnek a veszélynek, amely a keresztény nép életét fenyegeti. A munka a szükséghez képest, a veszélylyel szemben sokféleképpen alakul. Egyik oldalon látjuk a küzdők lelkes csapatját, a bűn és velejáró baj elharapódzása ellen küzdeni, míg a másik oldalon a mentő szeretet nyilvánulását a jó útra tértekkel szemben. És a szeretet ismét löbbféle alakban nyilvánul azokkal szemben, kik szükségét szenvednek; vagy anyagilag támogatják őket, midőn testi szükségüket szenvednek, vagy szellemi táplálékot nyújtanak a lelkiileg és erkölcsileg betegeknek, romlottaknak. És a munkát végzik odaadással, buzgósággal az Isten iránti szeretetből a Jézus Krisztusban való hit által.

Legerősebb az evangeliumi munkásság Amsterdamban és Utrechtben. Az előbbi két egylet: „nép üdve“ (tot heil des volks) és „az igazság terjesztő“ egylet fáradozik az Isten országa terjedésének érdekében. Utrechtben „Irene“ és „Élhető“ című egyletek. Az első egyletnek alapítója Amsterdamban Looman nevezetű evangelista volt, ki a nép nyomora és az egyház közönyössége által ösztönözötve, kicsiny társaságot gyűjtött maga körül, kik felkeresték a legszegényebbek házeit is, aztán a vasárnapi iskolákat és egyleteket s mindenütt prédikáltak az ígét, a bibliát s igyekeztek minél többeket megnyerni az evangyeliomnak. A megalakult egylet célul tűzte ki: „Egymás építését a hitben; közös munka a Jézus Krisztus országának terjesztésében egyesek hivatása és Istentől nyert adománya szerint.“ A felhívás hatott, évről-évre többen csat-

lakoztak a munkálkodók lelkes táborához és egyletek alakultak hasonló céllal más városokban is.

Minő munkát végeznek? Eltekintve attól a pietisztikus áramtól, mely nagyobb részöket szinte vakbuzgóvá teszi, vallásos fanatizmus terére ragadja: nem lehet kicsinyelni a jó akaratot, a melylyel küzdenek. Hollandiának igen nagy előnyére van az evangéliumi munkásság. Itt, hol oly sok a különböző felekezetek száma, fel sem tűnik az ő pietisztikus hajlamok, nézik bennök az odaadó szeretetet, melylyel a munkát végzik. Azonkívül, hogy a társadalmi élet terén mozognak, hirdetik az evangéliomot; tanítanak ők még az iskolákban is. Tartanak fenn különböző női kézi munka iskolákat, melyekben a testi munkálkodás után, nyújtanak a léleknek is táplálékot, biblia magyarázása és olvasása által. Gondoskodnak arról, hogy legyen minden ilyen egyletnek saját háza, hol a bibliai órákat és gyűléseket tartják. Óriási nagy népkönyvtárt tartanak fenn s vallásos iratok által is terjesztik az evangéliomot a nép között. S végzik a munkát esodálatos kítartással és buzgalommal, fáradságoknak egyedüli jutalmát lelkiismeretök nyugalmaiban keresik.

Eltekintve a kisebb prot. felekezetektől, az uralgó ref. egyház is felkarolta már régen az eszmét. A lelkészek haladnak elől mindenütt jó példával. A lelkész munkája, prédikációja csupán a szöszékről, nem sokat hat. Azokhoz a kik kerülnek az Isten házába, soha sem jut el az Isten ígéje. El kell tehát hozzájuk vinni, felemelni az elesetteket, erősíteni a csüggedőket. Ez a munka az, a mely legjobban segít a helyzetben, mely legjobban hat az Isten országa terjedésének érdekében.

A belmissiónak egy igen érdekes jelenségével találkozunk a királyi városban Haágában. Évekkel ezelőtt dr. Kapadose és Da Kosta alapítottak egy együletet, a mely a Krisztus evangéliomának terjesztése érdekében az *utcai prédikáció* által akart hatni. Az utcai prédikáció célja: megnyerni mindenkit az evangéliomnak, zsidókat, pogányokat, különböző vallásfelekezetűeket egyaránt. A felsőség által, nyilvánosan végzett munkájuk nem gátoltatik, a nép már megszokta s nem feltűnő előtte, sokszor örömmel hallgatja az utcai prédikátort.

Egyszer Haágában létem alkalmával volt alkalmam egy utcai szónokot hallgatni. Egy utca szegletén felállított emelvényen hozzákezdett halkhangon énekelni és imádkozni. Ez alatt gyülekezett vegyes néptömeg körülötte, mely lassan követte imáját. Majd egy szent íráti hely felett tartott beszédet, melynek legnagyobb része a mindennapi élet bajait érintette. Végre egy ének következett és az összegyűlte megáldása. Ugyanazon este, a város másik helyén hallani és látni lehet több szónokot, hasonló munkát végezve.

Minálunk bizonyosan kinevetnék őket és undorral fordulnának el a vakbuzgó predikátoroktól, de Hollandiában ez már megszokott és erősen meg vannak győződve, hogy a Jézus mondása értelmében járnak el. (Máté 10. 27.).

A midőn először mentem Amsterdamba és Rotterdamba az ottan kínálkozó nevezetességeket megtekinteni, megnézni a tengeren levő életet, megnézni a tengert, melyről a szárazföldi embernek oly szép álmoképei vannak, a melyben az Isten alkotásának mondhatnánk legremekebbikét szemlélhetjük, a zajgó, hullámozó, a fenséges tengert maga kibeszélhetlenségével — mondom — midőn ez utra készültem sokan adták a következő tanácsot: ha a tengerpartjára megyen, óva-

kodják a matrócok, a tengerészek közelségétől, mert azok nagyobbára durva, műveletlen, elvetemült emberek! És csakugyan, megérkezésem után alkalmam volt az állítás igazságáról meggyőződhetni. Már kinézésök, megjelenésök vastag durvaságot árul el; mindőn megszólalnak, lelkök, szívök érdességét érezni engedi a kimondott szó. Nagy hálával tartozik. Hollandia, azoknak az evangelistáknak, kik elhatározták magokat arra, hogy közzéjök elvigyék az evangéliomot. Az újabb időben alakult kicsiny egylet a fent említett két helyen, melynek tagjai a tengerészek közt munkálkodnak. Nehéz munka ez; már nemcsak azért, mivel nincs alkalmas és rendes helyök a munkára, hanem azért is, mivel legnagyobb részök a hallgatónak tanulatlan emberek, kiknek az Isten ígését, de az emberi tudomány legelemibb részét sem volt alkalmuk hallgatni. Igen sokat közülök felnőtt korukban keresztelnek meg és részesítenek a szentvacsora jegyeiben.

Rotterdamban és Amsterdamban van számokra kicsiny imaház építve és a hajókba berendezett fülkékben szintén tartanak istentiszteletet. Itt, sőt még néha a hajók fedélzetén is összegyűjtik a napi fáradságos munkától megkínzottakat s hirdetik az Isten ígését; és sokszor örömmel járulnak oda hallani a hívogató szót, a mely nyugalmat és békét ad a fáradozóknak. „Nem egyszer — írja Gunning dr. — megható egy-egy istentisztelet; sokan mintegy megtérve, bűneiket levetkezve, Istennek ajánlják fel magukat s fogadást tesznek, hogy napi munkájuk közben Ő róla sem fognak megfeledkezni.“

Hasonló munkát végeznek azok az evangelisták, kik a katonák közt hirdetik az ígét. Hollandiában nagyon elhagyatottan élnek a katonák vallás dolgában. Rendes katonai lelkészség nincsen felállítva; régebbi időben hozatott egy törvény, mely a katonák köteletségévé teszi a templomba való járást, azonban az már régen megszűnt.

Ezen a bajon segítő, állott elő egy társulat, mely a katonák közzé jutva hirdetni kezdte predikáció által és másképpen az ígét. Alapítottak csaknem minden katonai állomáson egy kényelmes berendezésű helyiséget, melyet e szent célra használnak. „Keresztyén otthon“ (te huis voor militairen) ezimet viseli e hely, mely nyitva van reggeltől késő estig a katonák számára, hol kevés pénzért némi ételt és italt kaphatnak és vallásos iratokat olvashatnak. Estve pedig, midőn munkáikat elvégezték összegyűjtik őket istentiszteletre, bibliaolvasásra és éneklésre stb.

Olvastam a múlt napokban egyik külmissió jelentéséből, hogy Hollandia a lakosságának számarányához képest legtöbbet áldoz a külmissióra; Németország felét sem adja ez összegnek. És írja még ugyanezen lap: „ha azt gondolná valaki, hogy Hollandiában e tény könnyen érthető, hiszen gazdag lakossága megerőltetés nélkül hozhat nagy áldozatokat: úgy arra mi azt feleljük, hogy a gazdagok, kik vagyonok legnagyobb részét a gyarmatokon birják, vajmi keveset törődnek ezekkel a dolgokkal, közönyösen viseltetnek ez iránt is, mint rendszeren minden iránt. A vallásos keresztyének azok, a kik sokszor szegénységök daczára ide hozzák e szent célra utolsó centjüket is s áldoznak a magasztos célra.“

Hollandiában különböző felekezetektől fenntartott 15 külmissiói társulat van. Ezek legnagyobb részben kiképzett, tanított embereiket leginkább Hollandia gyar-

mataira küldik, de mennek néhányan Egyiptomba és más helyre is.

A reformátusoknak Rotterdamban és Utrechtben van egy előképző iskolájuk felállítva missionáriusok számára. A növendékeket már itthol megtanítják a különböző nyelvekre, melyeket ők egykor használni fognak; s nemcsak vallási dolgokra oktatják, hanem az orvosi tudományból is felölelnek keveset, ennek birása nagyon megkönnyíti munkájukat a pogányok közt. Különösen itt Utrechtben nyújtanak a növendékeknek bő alkalmat az orvosi tudományok elsajátítására. Naponként több óra van számukra az egyetemen berendezve.

Azok a missionáriusok, kik a fázasztó munkába kimerültek, hazajönnek üdülést keresni, de nem élnek tétlenül mégsem, vagy a növendékek tanításában segédkeznek s nyújtanak át sokat szerzett tapasztalataikból, vagy pedig lefordítják a bibliát arra a nyelvre, melyet ők elsajátítottak; ma mintegy 12 nyelven adja ki a bibliát, a hollandiai biblia terjesztő társulat.

A protestáns Hollandia bel és külmissiói munkájáról (III., IV., V.) bevégeztem ezuttal tudósításaimat. Tudom, hogy nem kimerítő munka ez; tökéletes munkát irni, sem időm, sem alkalmam nincsen. Igyekeztem megismerni mindent és behatolni mindenbe s személyes tapasztalatokat szerezni lehetőleg mindenfelől. Vázlatos képet adtam, melyet hogyha nagyobbítva elképzelünk, körülbelül meg fog felelni a ténynek. Az eredményt Hollandia dicsősége és haladása hirdeti!

Utrecht, 1900. decz. hó.

Birtha József.

NEKROLOG.

TÖRÖK GÁBOR.

(1832—1901.)

Egy igazi munkásságban eltöltött életnek haznádó szikrája aludt ki folyó hó 9-én Békés városában. **Török Gábor**, a gimnáziumnak 19 évig működött ősz munkása hűnyta le örök álmra szemeit rövid 3 évi pihenés után. A kínzó betegség, melynek az erős szervezet egy évnél tovább diadalmasan ellenállt; a megrázó lelki szenvedések, melyek a nemes, jó szívet felnőtt gyermekeinek elvesztésében gyors egymásutánban érték: végezetre is elkészíték számára a gyászkoporsót, a hideg sirt, melybe a bánatos család a legjobb apát, a tanári kar az egyszerű, egyenes és nyílt jellemű kartársat a társadalom egyik köztisztelőben álló nestorát helyezte örök nyugalomra. A részvét, melyet a gyászeset széles körben keltett s amely az elhunyt ravatala körül megnyilatkozott, impozáns volt, s olyan, mely egyaránt méltó úgy a boldogult érdemeihez, mint a társadalom nemes érületéhez. A tanári kar, mely a tanuló ifjussággal együtt vett részt a végtisztességtételen, testületileg fejezte ki részvétét a gyászoló család előtt s helyezte koszorút a ravatalra. A nagy közönség egészen megtöltötte a temetés napján a református templomot, hol a helybeli s. lelkész mondott rövid, szép imát a koporsó felett. A temetőben pedig az elhunyt egy ifjú rokonának imája után Séllei Péter gimnáziumi tanár mondott szívből jövő igaz búcsúszavakat a tanárkar nevében.

Török Gábor született Nyíregyházán 1832. év febr. 20-án. Középközlait s a teológiát a sárospataki főiskolában végezte. Tanulmányai befejeztével, azon idők szokása szerint, rektóriára ment ki N.-Kállóba.

Egy évi rektorkodás után ugyanott segédlelkész lett. Segédlelkészkedésének 5-ik évében választotta meg a békési egyház tanítójának 1861-ben. Tanítói hivatalában kifejtett fáradhatatlan szorgalma, nemes ambíciója és ügyszeretete csakhamar megszerezték számára az elismerés, tisztelet és közbecsülés koszorúját, melyet oda is nyújtott neki ama megtisztelő bizalom, mely őt az 1878-i évvel a gimnázium egyik kathedrájára emelte. Házassági frigyét, melyet 1863-ban kötött, nőül vevén Battyk Ernész inát Kecskemétről, sok gyermekkel ajándékozta meg az Ég, kiknek neveltetése, gondozása a szerető nő, gondos édes anyja hirteleni halálával 1885-ben egészen az ő vállaira szakadt.

De a hitben erős lelke a nehéz teher alatt el nem csüggedett, hanem kettős hivatásának tudatában, mely reá ezentúl családjában s iskolájában várakozott, megkettőzé energiáját: nemes szívet, igyekezetét a családi tűzhely ápolása s tanári hivatásának betöltése között osztja meg. És a nehéz munkát, kettős feladatot híven, neme-en betöltötte ugyan, de testi erejét egészen ki is merítette az, úgy hogy 1897. évben kénytelen volt a közmunkától visszavonulva a nyugalom párnáján keresni pihenést, szeretett gyermekei körében örömet, vigasztalást a nehéz és küzdelmes harc után. Ámde a Gondviselés másképen intézkedett, mint a hogy ő azt elgondolta volt. A festi, szellemi munkájától elvonulva, a lelki szenvedések, csapások ostromolták meg szívet, midőn drága kincseit, felnőtt leánygyermekait, unokáit, kiknek boldogságában fáradságának méltó jutalmát, élete céljának megvalósulását láthatta volna, kik életének alkonyra való napjait megvidámíták, egymásután kellett koporsóba helyezni. Testének erejét a küzdelem kimerítette, lelkének ruganyossága, vídamsága a fájdalmak súlya alatt elveszett, de hitét, Istenbe vetett bizodalmat s egy boldogabb jövőbe vetett reménységét, melynek egykoron oly lelkes hirdetője volt, az utolsó percig megtartotta. Ő reá valóban ráillenek az apostolnak eme szavai: „ama nemes harcot én megharcoltam, futáso-mat elvégeztem, a hitet megtartottam!”

A jónak, igaznak s nemesnek emlékezete, mely a néma sírok felett is híven örökdi, virasszon sokáig az ő sírja felett is, s tartsa meg nemes szívének, egyenes jellemének, önzetlen s hű munkásságának példaadását közöttünk soká! Áldás poraira!

B. L.

Keszi Hajdu Lajos meghalt! Egyike volt a mult idők ama tisztos alakjainak, kikben valóságos inkarnációját láthattuk a haza, egyház, iskola és tudomány iránt való önzetlen szeretetnek. Neve általában ismeretes mind azok előtt, a kik olvasni szoktak, s emlékezete sokáig élni fog az ő hittársai szívében. Különben haláláról lapunkhoz a következő gyászjelentés küldetett be: Szomorodott szívvél jelentjük, az összes rokonság nevében, az igaz és hű hazafinak, a református egyház buzgó tagjának, szeretett hazája és egyháza ügyét az irodalmi téren is mind halálig híven szolgált ősz patriárkának, **Kessi Hajdu Lajos** kisújszállási ev. reform. főgymnasiunai nyug. lelkésztanárnak, mult hó 24-én, este fél hét órakor élete 88-ik évében bekövetkezett csendes kimúlását. A nemes pályát megfutott földi hamvai, folyó hó 26-án délután két órakor fognak az ev. reform. egyház szertartása szerint, a templomban tartandó imával, és a sírnál bucsubeszéddel eltakarítani. Végtisztességtételére a tanügy barátait és a résztvevő közönséget tisztelettel meghívjuk. Kisújszálláson, 1901. február 25. Kesergő rokonai: Özv. Szana Zsigmondné Szana Mária.

Özv. Gulácsi Zsigmondné Szana Krisztina. Gulyás Lajos és családja. Győrfi Sándor és családja. Az igaznak emlékezete áldott! Példabeszédek k. X., 7.

Vettük s mélyen megilletődött szívvvel tudatjuk a következő gyászjelentést: Már özvegy Sylvester Domokosné, Benedek Irma és gyermekei: Iluska — Nagy Károly theol. ak. tanár neje — és apró gyermekei: Ilonka, Sofika és a nagyapó nemismerte 4 hetős Károlyka, Akos, Dezső, Zoltán, Irnuska és Erzsike; az elhunytak testvére: Sylvester Dénes járásbíró. neje és gyermekei; özv. Sylvester Dávidné és családja; özv. Herepei Károlyné, ki benne két unokájának férjét siratja; továbbá özv. Benedek Antalné s családja és csak imént özvegyggyé lett Szöts Sándorné és fia Sándor, az áldott anyósok és sógor, valamint számos közeli s távoli rokonok és tisztelők nevében fájdalommal és mélyen leverten tudatják, hogy **Sylvester Domokos** a szászvárosi ref. egyház első lelkésze, a Kün-kollegium tiszteletbeli tanára és előjáróságának tagja, előbb Sz.-Udvarhely, majd Vizaknának papja, a n.-szebeni egyházmegye egykori esperese, most az erdélyi ref. egyházi értekezletnek alelnöke stb. folyó hó 4-én, este 9 órakor, bevégezte nagy tiszteletben megfutott életét 57. éves korában. A csodálatos ékesen szóló ajk elnémult. Az utszéli virányok, kerti rózsabokrok, áldást adó fák tövéből kelt, kimondhatatlanul megkapó hasonlatok utóérhetlen mestere legutóbb a kolozsvári egyházkerületi gyűlésen ejtette bámulatba a zsufolt nagy templom hallgatóságát, papszentelő beszédével. És imé, a soha nem tévedő ritmikus beszéd már többé nem zendül meg szózatosszójáról: rövid szenvedésre örökre bezárult. Az apa, a pásztor, a tanár, a hű barát, a társaság disze oda van! Uram! Csak Te vagy a mi Erősségünk és Bizodalunk! Ne hagyj el árvaságunkban! Hült teteimei e hó 6-án d. u. fél három órakor fognak a protestánsok örökös nyugalmat adó helyén pihenésre tétetni. Szászváros, 1901. március 5-én.

KÜLÖNFÉLEK.

— **Az ev. ref. egyetemes konvent** gyűlése, a főtiszteletű és nagyméltóságú konventi elnökség újabb elhatározása folytán nem — mint régebben közöltük — ápril. 16. hanem **ápril 17-én (tizenhetedikén, szerdán)** d. e. 10 órakor fog megnyitni Budapesten, a Lónyai-utcai gymnasium disztermében. Tisztelettel kérjük mindazon egyházi lapokat, a melyek első hírünket átvették, hogy ezt az újabb terminust is **szíveskedjenek** közzétenni.

— **Tiszántúli ev. ref. egyházkerületünk** ez évi tavaszi közgyűlésének idejéül főtiszt. és méltóságos püspök ur, elnöktársa ő méltóságával egyetértőleg május hó 29 és következő napjait tűzte ki; az e tárgyban kibocsátandó püspöki körlevelet lapunkban közölni fogjuk.

— **Gróf Ráday Gedeon lemondása.** Mint múlt számunkban is megemlékeztünk az érdemdús egyházmegyei gondnok állásáról lemondott és pedig betegségére hivatkozva visszavonhatlanul, elannyira, hogy hivatását addig sem folytatja, míg széke betöltve leend. Ebből kifolyólag az egyházmegye esperesse nagyt. Szabó János ur a gondnoki tisztség vitelével a legidősebb

egyh. megyei vil. tanácsbíró Dr. Hajnal István urat bizta meg.

— **Márczius 15-ike az ev. ref. főiskolában.** A debreceni ev. ref. főiskola tanári kara és ifjusága 1848. március 15-ének ötvenharmadik évfordulója alkalmából 1901. évi márc. 15-én d. e. 10 órakor a főiskola imatermében hazafias emlékünnepelet rendez a következő műsorral: 1. „Nemzeti ima.“ Beliczay Gyulától. Előadja a főiskolai énekhar. 2. Imádkozik Csiky Lajos főiskolai lelkész, theol. akad. tanár. 3. „Hymnus.“ Dallama Erkel Ferencztől. Előadja a főiskolai énekhar. 4. Emlékbeszéd. Tartja: Dr. Ferenczy Gyula akad. tanár. 5. „Márczius tizenöt.“ Irtta: Jakab Ödön. Szavalja: Maday Gyula VII. gimn. oszt. tanuló. 6. „Szózat.“ Dallama Egressytől. Éneklj orgona kíséret mellett az egész közönség. Az ünnepélyre városunk nagyérdemű közönségét hirlapi uton meghívjuk. Debrecen, 1901. március 4. Kiváló tisztelettel az akad. igazgatóság.

— **Az „Igazmondó“ előfizetői.** Budai János kollégánk, ki a „Téli Ujság“-ot szerkeszti évek óta szerencsés kezekkel, „Igazmondó“ cím alatt március 1-től újabb képes családi néplapot ad ki, mely 8 oldalon jelen meg. Ára 9 óra 2 K. 40 fillér; 6 óra 1 K. 60 fillér; 3 óra 80 fillér. Ha pedig legalább 10 egy csomagban küldhető példányt rendel valaki, akkor 9 óra 1 K. 80 fillér. Látnivaló tehát, hogy itt a „Téli Ujság“-nak megfelelő nyári református néplapról van szó, mely megérdemli, hogy úgy elterjedjen, mint a „Téli Ujság“. Ha csak erről volna szó, ezt el is mondhattuk volna „Irodalmi rovatunkban is; de igen érdekes és tanulmányos a mit szerkesztő ír hozzánk, s haugzik ekképpen. „Eddig 7000-nél több előfizetője van; mindenünnen! Csak Debrecen nem akarja befogadni, mert innen csak egy előfizető jelentkezett, míg Józsáról 25.“ No hát azért emlékezünk meg az „Igazmondóról“ itt a különféleekben. Legyünk nyitlak, mert a tények úgy is fennhangon beszélnek. Miért ez az érdeklenség a nagy Debrecenben? Vajjon egészséges állapot ez? s nincs itt szükségünk alapos rendszerváltoztatásra? Bezzeg a baptista „Hajnal csillag“-nak van elég előfizetője itt is. Tudjuk jól, ott nyomtatják ezt is, a hoi a mi lapunkat. — Parokhiákra oszlas, jöjjön el mihamarabb a te országod! Mi az ügy érdekében agítalunk s nem jól cselekszik az, ki az egész mozgalmat személyes tere akarja átvinni. Minden falusi pap felelős a maga nyájáért; majd itt Debrecenben is az lesz, de csak akkor, ha a parokhiális körökre oszlas megtörténik. Akkor aztán több előfizetője akad itt majd az „Igazmondó“-nak is.

— **Egy római katolikus vallásu birtokos hagyománya.** Tiszafüredi volt birtokos néhai Buday Sándor több rendbeli jótékonycélú hagyományon kívül római katolikus vallásu létére is a következő, minket reformátusokat közelebből érdeklő hagyományokat tette: a t.-füredi kórház javára 2000 koronát, az erdélyi EMKE javára 4000 kor., a főiskolánkkal kapcsolatosan létesítendő bölcsészeti fakultásra (egyetem) 2000 kor., öt t.-füredi népiskolai ref tanító részére egyenként 200 koronájával 1000 koronát, a t.-füredi ev. ref. népiskolai szegénytanulók segélyezésére 2000 koronát. Ime, a szép példa, mikor valaki a magyar nemzeti érdek nemes szolgálatában felibe emelkedik vallásfelekezete fő- és nem főpapjai szűkkeblü felfogásának, kik az allamtól vett dús javadalmak igazgatási s egyéb szolgálati állomásainak betöltéseker a legutolsó béresi szolgálatig első sorban azt nézik, hogy római vallásu-e vagy nem valaki . . . A végrendeletet némely örökség-várók meg-

támadták ugyan, bár nem a jótékony célú rendelkezések miatt. A kir. tabla közben eső ítéletkézése hatálytalanná tette ugyan a végrendeletet, de a kir. kuria az első forum ítéletét hagyta helyben, mely a perlekedőket elűtasította. A bölcsészeti fakultásunkat illető részhez főiskolánk közelebről hozzá fog jutni.

— **Kongrua-statisztika.** Az utalványozások megkezdése óta (1899. decz. 21-től 1900. december 21-ig) 213,352 korona 69 fillér lelkészi fizetés kiegészítő illetményt folyósított a vallás- és közoktatásügyi miniszterium a tiszántúli egyházkerület e nemű szükségletére. Ebből az összegből máig, március 7-ig 212,796 korona 27 fillér küldetett szét az illetmény jogosultakhoz. A már megállapított egy évi congrua szükséglet 119,444 kor. 26 fillért tesz; ez az összeg azonban még folyvást változásnak van kitéve a közigazgatási kérvények ellátása szerint. Az egyetemes convent 1899. évi június 14-diki ülésében a mi egyházkerületünk e nemű szükségletét 123,712 korona 61 fillérben állapította volt meg. E szerint ha a végösszeget az egyes tételek valamelyikének rektifikációja nem változtatná, a kultusz-miniszterium 4262 korona 35 fillérrel (circa 3 1/4%) szállította alább a convent javaslatában foglalt s egyházkerületünköt illető összeget. Ha az alább szállítás egyenletesen oszlanék el a congruas egyházakon, kevésbé volna érezhető a leszállítás terhe. De mivel némely egyháznál két-háromszáz koronával is kisebb összeg lett megállapítva, egy helyen pedig 520 korona 03 fillér helyett 8 korona 82 fillér lett az eredmény: látni való, hogy az alább szállítás művelete egyeseknek a várakozását nehéz esalódásra juttatta. A már folyósított végösszeghez egyelőre kombinációt fűzni idő előtti, mert a kifizetett 212,796 korona 27 fillérben több rendbeli túlfizetések is foglaltaknak, másfelől pedig a vonatkozó rendelkezés miatt az özvegyek illetményének folyósítása félbemaradt, két üres egyház illetménye pedig nem volt kiadható.

— **Kiprédikálás a templomban.** Most, mikor a debreceni egyház egyik lekipásztora D. J. ur egyházi beszédével kapcsolatban a kiprédikálásról oly sokat írnak a helyi lapok, s még többet beszélnek városszerte, nem lesz érdektelen közzéteenni azt a statutumot, melyet 1718. december 31-én hasonló incidens folytán hozott a magistratus és a melyet *Zolthay Lajos* városi levéltárnok ur juttatott kezeinkhez s hangzik eképpen:

1. Tiszt. Vecsey György Uram singulariter arról admonealtatik, mások ellen ne, pradicallion, illendőképben Esperes Urtól dependeallyon. *Minden hirt praedicallo székre ne vigyen*: hanem ha mit ért, mely correctiora való volna insinuallya az Magistratusnak.

Vastag similitudókkal in sacris ne éllyen, mint az „bornyu bélyeget és más malomban darál *Szent Jakab.*“ Ha szükséges dolgaiban ki megyen, Collegáinak hirt tegyen, jó Dispositiót hadgyon functiója felől.

2. Mindnyájan de reliquo moderallak úgy magokat; mind az beszédben, mind gestusban; Hogy ha Idegen Emberek találjanak is benn lenni a Templomban meg ne botránkozzanak, az kárhoztatás eltávozattassék. Kivált az Vallás ellen való szóllásban okosak legyenek.

3. Tanullynak s Tanitsanak az idő állapottyához képest, a ezivódás materiája gyökere inkább tollaltatik azzal, mint egyéb dolgokrul való meditatioval. Edgymás Tudományát az Praedicallo székürül ne hántorgasság s refutállják.

4. A Canonokhoz kötelessek lévén gyakran belétkéncsenek.

5. Ha valamellyik ő kemék közül vagy az elmult maskolódásokat renovállya, vagy ujjakat formal, comperta rei Veritate esztendejének ki telése előtt absolvattatik.

— **Nyilatkozat.** A mult hónap 24-dikén a nagytemplomban elmondott egyházi beszédemet a főisk. tanári karnak lelkészjellegű tagjai ketten vagy hárman az istenitiszteleten jelen volt és ott jegyzeteket készített néhány tanítványuk által, azon jegyzetektől és az ifjak emlékezete alapján, összeállították s az így összeállított egyh. beszédet — nem tudom és nem is keresem, mi okból — azon ifjak által, alá is iratták.

Mihelyt erről értesültem, előbbeni szándékomat rögtön megváltoztattam, azon egyh. beszédemet *szórolszóra* úgy, amint azt megirtam és elmondottam volt, azonnal sajtó alá adtam, hogy az illető tanár urakat, hiteles szöveg birtokába juttassam, a nagy közönségnek pedig lehetővé tegyem megbírálni azt, hogy szóban forgó egyh. beszédemért mily alaptalanul támadtattam. Beszédem Csáthy Ferencz ur könyvkereskedésében folyó hónap 9-dikétől kezdve kapható és megrendelhető.

Mikor ezt ezennel közhírré teszem egyszersmind a m. t. tanári kar ama két vagy három tagjának eljárása és megtámadtatásom ellen — általában az *igehirdetés szabadsága* s különösen a *prot. lelkiismereti szabadság* nevében óvást teszek és tiltakozom. Debr. 1901. III. 7. Dicsőfi József.

* * *

A nt. Dicsőfi úr fent olvasható nyilatkozata számára tért készséggel nyitottam noha megjegyzem, hogy az ő *személye* a mi lapunkban meg sem nevezetvén, e nyilatkozat itt bizvást el is maradhatott volna. Ott azokban a napi és politikai lapokban volt volna ennek helye, a hol és amelyekben D. ur személyében is megvan nevezve. De ha már hozzánk is beüldötte s én kiadtam, meg kell e nyilatkozat tartalmára jegyezmem a következőket: a) Téved ön uram, ha azt hiszi, hogy azok a theologus ifjak az ön beszédéről a mi megbízásunkra készítettek jegyzeteket. Elég érettek már azok arra, hogy a saját lábokon járjanak s *jellemesebbek* is, sem hogy spicli szerepre vállalkozzanak. Ne tessék tehát gyanusítani sem ezeket, sem pedig azokat a „lelkészjellegű tanárokat“. Egyszerűen a jó izlésők háborodott fel azoknak a theologus ifjaknak s irtak lelkők sugallatából kifolyólag. Különben, ha kiváncsi ön, nem beszéde kivonatára, hanem erre a „magna chartara“, a hivatalos órák bármelyikén rendelkezésére bocsátja azt Nagytiszteletednek a theol. dékán. Mondhatom, hogy érdekes és tanuságos. E sorok írójának csak akkor lett arról tudomása, a mikor nála deponáltattott. b) Hogy miféle beszéd volt az, reám nézve egészen közönyös s ha szokásos doceáló hangján netalán velem szemben tiltakoznék Nagytiszteleted „az igehirdetés szabadsága s a prot. lelkiismereti szabadság nevében“ vegye tudomásul, hogy nincs rá semmi szükségem; ne méltóztassék fárasztani magát. Annyszor állottam én templomi katedrában s oly sokszor tettem bizonyosságot arról, hogy sejtek valamit ezen elvekhez, hogy ha ön uram még ezentul 30 esztendeig lesz is Isten kegyelméből debreczeni pap, az itt mai napság divatos rendszer szerint, akkor sem fog egy könnyen utólérhetni. Eljen tehát békében és sokáig, de legyen óvatos és ismét óvatos, erre kérem.

Szerk.

— **„Ha önt uram a ref. egyház választotta meg papjául, prédikálja azt, a mit az egyház tanít és ne izgasson.”** Egyik hollandiai református hittársunk vágta e kurucz szavakat papja arcába. — A dolog, — a mint közvetlenül írják nekünk, úgy történt, hogy Utrecht valamelyik lelkésze kissé tovább talált menni a szószekeken a Krisztus ember voltának a bizonyítgatásában, mint azt a református hittudat acceptálja. Ez január utolsó vasárnapján történt, s február elején ajánlott levelet kapott a lelkész, melyben egyik hive a biblia alapján alapos leckét adott a papjának s levelét e szavakkal zárta be: „Ha önt uram a ref. egyház választotta meg papjául, prédikálja azt, a mit az egyház tanít és ne izgasson.”

— **Lakásváltoztatás.** A velem levelezésben álló nagytiszt. és tiszt. lelkész urakat ériesítem, hogy mostani új címem a következő: 208. East 115—th. Street, New-York, U. S. of America. Kuthy Zoltán, newyorki ev. ref. lelkész.

— **Dr. Bartók Jenő,** nyiregyházai lelkész, mint theologiai magántanár, múlt hó 26. napján d. lután, a theologiai ifjúság előtt a „kijelentés dogmája bibliai alapon” cím alatt, értékes és eszméltető akadémiai előadást tartott, izekre szedve a különféle elméleteket, főképpen Sabatier legújabb kijelentési teoriáját s védelmezve a bibliai kijelentést egyedül helyes és igaz voltát.

— **Protestáns esték Pozsonyban.** Az egyetemes evaug. theol. akadémia tanári kara kiváló erők szives közreműködésével „Protestáns esték” címen az e célra legalkalmasabb böjti és adventi időben építő és ismeretterjesztő felolvasásokat rendez. E felolvasások a vallás, nevelés, történelem és társadalom körébe vágó közérdekű tárgyakkal foglalkoznak. A felolvasások a programmban megjelölt napokon délután 5—6 óráig a theol. akadémia disztermében (Konvent-utca 13., I. emelet tartatnak. A felolvasások rendje. IX. sorozat I. március 2-án: Pál apostol és a socialismus. Hörk József theol. akad. tanár. II. Március 9-én: Goethe nőalakjai. Jeszenszky Etelka áll. polg. isk. tanítónő. III. Március 16-án: A régi görögök vallása. Dr. Losonezy Lajos ev. lyc. tanár. Lakoma Hatvaninál. Részlet egy 12 énekes époszból. Torkos László. IV. március 23-án: A passiójátékokról. Raffay Sándor theol. akad. tanár. Jézus a vendég. Az agg prédikátor. Költemények. Kozma Andor. V. március 30-án: Az oberammergaui passiójáték. Raffay Sándor theol. akad. tanár. Verseik. Albert József ev. lyc. tanár. E program alkalomszerűen szavallatokkal, ének- és zeneelőadásokkal bővül. — A Protestáns esték I. füzeté egy koronáért, II. füzeté két koronáért kapható a Theol. Otthon felügyelőjénél. Jövedelme a Theologusok Otthonáé.

Nyilvános nyugtázás. A felső-szabolcsi ev. ref. formátus egyházmege Nyiregyházán felállítandó *leány internátusának alapjára* újabb adakoztak: Hegyi Mihályné urnő, Debrecen 400 kor., Solti ev. ref. egyházmege 20 kor., Kun-Szentmiklósi ev. ref. egyház 10 kor., Baksay Sándor solti ev. ref. esperes 4 kor., Nyiregyházai statusquo izr. hitközség 100 kor., Rohodi ev. ref. egyház 6 kor., Hideg József t.-pálcai lelkész 2 kor., Boshán Jakab budapesti lakos 40 kor., Ibrányi ev. ref. egyház 6 kor., Felsőszabolcsi e. m. lelkész gyámintézete 400 kor., Bács-feketehegyi ev. ref. egyház 4 kor., Téglási ev. ref. egyház 16 kor., Márkus Károly ügyvéd Nyiregyháza 10 kor., Görömbei Péter esperes 60 kor., Rákos-palotai ev. ref. egyház 4 kor., Nyiregyházi takarékpénztár egyesület 60 kor. Az ado-

mányok végösszege, a már előbb nyugtázottakkal 24995 kor. 65 fillér. Fogadják a szives adakozók egyházmegeyünk nevében halás köszönetünket. Görömbei Péter esperes. Vas Mihály gyámpénztáros.

— **Magbeszerzés.** Kűszöbön a tavasz. Itt az idő, hogy a gazdálkodó és kertészkedő közönség a szükséges magvakat már beszerezze. De honnan? Vidéki közönségünk rendszeren az utazó maghazalókat szokta bevárni, kiktől aztán régi, csiraképtelen magot vesz, vagy pedig olyant, melyből egészen más növény kel ki, mint a minőt várt. Így a káposzta-magból rendszeren vadrepce, sárgarépából vadmurok lesz, a legszebb és legkedveltebb virágok, u. m. viola, őszi rózsa stb. között alig akad egy-egy szebb példány, többnyire mind üresek, a takarmányrépamag többnyire akkor kezd csirázni, mikor a Mauthner-féle csülagjegyű répamagból kikelt növény már kapa alá fejlődött ki. Mindezeket tekintetbe véve, csak jó szolgálatot vélünk tenni t. olvasóinknak, mikor figyelmüket Mauthner Ödön budapesti udvari magkereskedő cégre, mint általános elismert legmegbízhatóbb magbeszerzési forrásra felhívjuk és annak igénybe vételét részünkről a legmelegebben ajánljuk, mert onnan feltétlenül csiraképes és olyan fajú magot kapnak, mint a minőt rendelnek.

— **Ki akar egyéves önkéntes lenni?** Bizonyára akárhány fiatal ember van, ki annak idején tanulmányait félbehagyta s így a 3 éves terhes katonai szolgálatnak néz elébe. Debrecenben már évek óta sikeresen működik az országszerte kitünő hirnévnek örvendő *Lichtblau Albert*-féle miniszterileg engedélyezett katonai előkészítő tanfolyam, (tanbizottság: eddei Draugentz János m. kir. ny. honvédezered, Mayer Adolf cs. és kir. ny. őrnagy) melyben azon ifjak, kik még sor alatt nem állottak, foglalkozásukra és előkészültségükre való kintet nélkül rövidesen megszerezhetik az egyéves önkéntesi jogot. Felvilágosítást és prospektust készséggel küld Lichtblau Albert igazgató Debrecen.

— **Első Leánykiházasítási Egylet m. sz.** (Leány- és fiu-biztosító intézet) 1901. február hóban 1090 jutalékrész irattatott be és nászjutalékok fejében 42.231 K. 26 fil. fizettetett ki. 1901. január 1-től február 28-ig beírt összes jutalékrészek száma 2263 és a kifizetett nászjutalékok összege 60.567 K. 89 fil. Az intézet fennállása óta nászjutalékok fejében 5.839.858 k. 49 fil. fizettetett ki. Vagyon és pénztári állomány 1901. február 28-án 6.432.744 K. 04 fill. Debrecen és Hajdúmegeye vezérképviselősége **Baum Miksa** Miklós u. 11.

— **Fertőző betegségek ellen,** melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szives figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.”

Tartalom-jegyzék: A debreceni egyház. A debreceni ev. ref. egyház lelkészi kara. — Vissza a bibliához. Fekete Gyula. — Tárca: A mai kor emberéről és társadalmáról, a vallás morál és közegészségügy szemüvegén át nézve. Dr. Boda Gyula. — Véleményes javaslat. Eröss Lajos, Csiky Lajos. — Válasz a főlebbezésre. Szügyi József. — Tanügy: Vallás-tanításunk a külső dolgokban. Sinka Lajos. — A tiszántúli ev. ref. tanáregyesület. — Közéletünk: Reversalisos hólabda-rendszer ellen. Felsővégesi. — Harmonia. Dr. Erdős József. — Irodalom. — Külföld: A holland egyházi életből. Birtha József. — Nekrológ. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERÖSS LAJOS.

Pályázat

segédlelkésszi állásra *Hajdú-Nánáson*, melylyel ideiglenesen a gymnasiumi vallásnarság is összekötve van.

Kötelessége: a lelkészi szolgálat teljesítése minden második héten.

Vallásnarság a gymnasium és ipariskolában heti 14 órán.

Fizetése: részéről 240 korona s a mosatáson kívül, teljes ellátás.

Az egyházi pénztárból 800 korona évnegyedenként. Január — Április — Julius — Október 1. előre fizetve s az államsegélyből 300 korona.

Az állomás f. év április 12-ig bármikor elfoglalható s a jelentkezés illetve pályázat hozzám intézendő.

Hajdú-Nánás, 1901. Március 6.

Pákosdi Lajos,
ev. ref. lelkész.

Üzletem fentállása alatt 96 ev. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal.

Orgona építészeti műterem

Debreczenben,

Darabos-utca 7. sz. alatt (a Collegium mellett.)

Fentáll 1893. óta.

Teljesen e czélra épített házamban készítek a mai kor legtükételesebb vívmánya szerint, bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a czégem iránti bizalom, s ígérem ezuttal is, hogy továbbra is úgy az árakban, mint a kivitelben egyházzal érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra törekszem.

Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron több évre menő jótállás mellett. — Megrendelésre készítek bármilyen kivitelű harmóniumokat is.

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor-organista és tanító urak szíves pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona építő.

Műtermemben megrendelt orgonák mindenkor vannak felállítva.

Érdeklődőket szívesen látok, terveikkel készséggel szolgállok.

Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák.

A „NEUMANN M“ czég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hoszu sora óta, a mióta ez a czég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulasszák el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fentartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek.

Pontos ezimre figyelni tessék.

Szabott ári Szabott ári Szabott ári